

Metodika přípravy ke zkoušce z českého jazyka pro žadatele o trvalý pobyt (úroveň A1)

Kolektiv autorů: Jitka Cvejnová, Jana Čemusová, Milan Hrdlička, Petra Chvojková,
Marie Kestřánková, Jitka Lukášová, Markéta Slezáková, Kateřina Vlasáková

Kolektiv autorů: Jitka Cvejnová, Jana Čemusová, Milan Hrdlička, Petra Chvojková, Marie Kestřánková, Jitka Lukášová, Markéta Slezáková, Kateřina Vlasáková

Metodika přípravy ke zkoušce z českého jazyka pro žadatele o trvalý pobyt (úroveň A1)

Lektorovali:

dr. Ana Adamovičová
dr. Helena Confortiová
univ.-prof. dr. Gero Fischer
dr. Jiří Hasil

© Výzkumný ústav pedagogický v Praze
ISBN: 978-80-87000-24-3
1. vydání

Redakční úprava:
Zuzana Fojtíková, Taťána Holasová

Technická úprava:
Tereza Králová, Miroslav Vachek

OBSAH

O METODICE A O PRÁCI S NÍ	5
K PROBLEMATICE ČEŠTINY JAKO CÍLOVÉHO JAZYKA	7
Čeština jako jazyk mateřský, druhý a cizí	7
Čeština jako cizí jazyk a čeština pro cizince	7
Čeština a její místo mezi jazyky	7
Čeština a její charakteristické rysy	10
Čeština a komunikativní přístup k její výuce	10
ÚROVEŇ A1 PODLE <i>SPOLEČNÉHO EVROPSKÉHO REFERENČNÍHO RÁMCE</i>	11
Evropská jazyková politika	11
Společný evropský referenční rámec	11
Úroveň A1 podle SERRJ	12
ZVUKOVÁ ROVINA (VÝSLOVNOST)	15
GRAMATICKÁ ROVINA (MLUVNICE)	22
LEXIKÁLNÍ ROVINA (SLOVNÍ ZÁSoba)	28
JAZYKOVÉ FUNKCE	33
ČTENÍ	41
POSLECH	48
PSANÍ	54
MLUVENÍ	60
SOCIOKULTURNÍ MINIMUM	66
FORMÁT ZKOUŠKY NA ÚROVNI A1 PODLE <i>SPOLEČNÉHO EVROPSKÉHO REFERENČNÍHO RÁMCE PRO JAZYKY</i> . OLOMOUC: UNIVERZITA PALACKÉHO, 2002 (SERRJ)	73
Úvodem	73
Testování řečových dovedností	73
Zkouška A1 podle SERRJ – její příprava, průběh a vyhodnocení	73
Popis jednotlivých částí zkoušky	76
Komunikační situace	79
Hodnocení	80
Příklady konkrétních textů	80
TERMINOLOGICKÝ SLOVNÍČEK	85
SEZNAM LITERATURY	86

O METODICE A O PRÁCI S NÍ

Metodika přípravy na zkoušku z českého jazyka na úrovni A1 (podle *Společného evropského referenčního rámce pro jazyky*) pro cizince, kteří v České republice žádají o udělení trvalého pobytu, vznikla z podnětu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstva vnitra ČR a Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Cílem tohoto metodického materiálu je jednak definovat, co má student pro úspěšné vykonání zkoušky z českého jazyka na úrovni A1 zvládnout, jednak přiblížit možný způsob přípravy na zkoušku vhodný pro studenta žádajícího v ČR o trvalý pobyt.

Metodika přípravy na zkoušku z českého jazyka na úrovni A1 pro cizince žádající v ČR o udělení trvalého pobytu je v Česku prvním materiálem svého druhu; autorský kolektiv ji kvůli omezeným časovým možnostem nemohl prověřit v pilotáži. Metodika neobsahuje vzorové testy ani jejich hodnocení.

Metodika přípravy na zkoušku z českého jazyka na úrovni A1 pro žadatele o trvalý pobyt v ČR není metodikou obecnou, nýbrž cíleně zaměřenou na cizince žádající v České republice o trvalý pobyt (jednou z podmínek jeho udělení je, mimo jiné, úspěšné absolvování zmíněné zkoušky). Vzhledem k časovým a prostorovým možnostem se kolektiv autorů nemohl věnovat podrobně všem typům a aspektům jazykových a komunikačních potíží, se kterými se cizinci hovořící nejrůznějšími mateřskými jazyky při učení se češtině setkávají. Metodika záměrně nepreferuje žádné jazykové společenství ani žádné typy mluvčích, neboť různé jazyky (a skupiny jazyků) a odlišné typy mluvčích vyžadují různé – a často i diametrálně odlišné – lingvodidaktické přístupy.

V případech, kde je to nutné, odkazují autoři metodiky na dostupnou odbornou literaturu. Očekávají, že s touto metodikou bude tvůrčím způsobem pracovat především odborná veřejnost a vyučující se zkušenostmi s výukou češtiny jako cílového jazyka. Předpokládá se rovněž, že uživatel metodiky bude ochoten se na základě příslušných doporučení a doporučené literatury podrobněji seznámit s problematikou, která se týká konkrétních studentů a jejich komunikačních potřeb.

Metodický materiál je umístěn na webových stránkách, a proto se kolektiv autorů snažil o stručnost a přehlednost. K rychlé a snadné orientaci v textu má přispívat i jednotná struktura kapitol. Některé pasáže (např. v oddíle „Obtíže při osvojování“) se mohou v určitých kapitolách částečně překrývat; počítá se totiž s tím, že někteří uživatelé metodiky budou konzultovat pouze vybrané kapitoly (popř. pasáže).

Pokud jde o terminologii, prezentuje se – je-li to možné – přednostně české pojmosloví. Ke snadnějšímu porozumění vybraným termínům slouží terminologický slovníček.

Přejeme vám, aby se vám s metodikou dobře pracovalo.

Kolektiv autorů

K PROBLEMATICE ČEŠTINY JAKO CÍLOVÉHO JAZYKA

Čeština jako jazyk mateřský, druhý a cizí

Český jazyk vystupuje ve společenské komunikaci (z hlediska mluvčích) i v jazykové, resp. v komunikační výuce v několika základních rolích, a sice jako jazyk mateřský, cizí nebo druhý.

Jako mateřština se obvykle označuje první jazykový kód, jehož soustavnému působení je dítě od narození vystaveno. Je to řeč, kterou komunikuje jeho nejbližší okolí (odhlížíme od určitých specifických případů, např. od jazykově smíšených manželství). Člověk získává znalost mateřského jazyka přirozenou cestou, spontánně, nápodobou řeči dospělých (viz níže). Vedle označení mateřský jazyk se užívá i pojmenování rodný jazyk (u nás méně časté), výchozí jazyk (hlavně v translato-logii) nebo referenční jazyk (v tomto případě se zohledňuje skutečnost, že při získávání znalosti jinojazyčného kódu plní mateřský jazyk roli modelu, na jehož základě, resp. neustálým srovnáváním s ním, dochází k postupnému formování jazykové a komunikační kompetence mluvčího). Uvažuje-li se z pozice jednotlivého mluvčího o „cizosti“ určitého jazyka, tento jazyk se obvykle staví do protikladu k jeho jazyku mateřskému: v tomto smyslu je tedy cizím jazykem každý jazyk nemateřský.

Čeština nyní přestává představovat pro stále rostoucí počet mluvčích (děti z jazykově smíšených manželství, potomci českých krajanů, občané jiných národností žijící trvale nebo dlouhodobě na území České republiky aj.) „běžný“ cizí jazyk, ale stává se jejich významným komunikačním prostředkem, „druhou mateřštinou“, plní roli tzv. druhého jazyka.

Čeština jako cizí jazyk a čeština pro cizince

Výuka češtiny pro cizince má již dlouholetou a bohatou tradici jak v České republice, tak v zahraničí. Zájem o český jazyk je dlouhodobě značný a v posledních letech ještě významně sílí – kromě jiného i v souvislosti s testováním úrovně komunikační kompetence v češtině. Uvažuje-li se o výuce češtiny jako cílového jazyka, je účelné rozlišovat dva odlišné obory: češtinu pro cizince (jde o praktickou výuku češtiny pro jinojazyčné mluvčí) a češtinu jako cizí jazyk (rozumí se tím odborná průprava především českých roditelů mluvčích pro výuku češtiny jako cílového jazyka).

Čeština a její místo mezi jazyky

Čeština patří spolu s většinou evropských jazyků (např. kromě baskičtiny, maďarštiny, finštiny, estonštiny) a jazyků Přední Asie a Indie mezi přibližně 150 živých indoevropských jazyků. Hovoří jimi asi dvě miliardy mluvčích z celkových šesti miliard obyvatel Země. Indoevropské jazyky se člení na 11 jazykových větví (jazyky germánské, románské apod.); jednu z nich tvoří jazyky slovanské.

V rámci slovanských jazyků – uvádíme až na výjimku pouze jazyky živé – se rozlišují jazyky západoslovanské (čeština, slovenština, polština, horní a dolní lužická srbština, kašubština), východoslovanské (ruština, ukrajinština, běloruština, rusínština) a jihoslovanské (slovinština, srbština, chorvatština, bosensština, makedonština, bulharština a staroslověnština, resp. církevní slovanština).

Jazyky lze klasifikovat z různých zorných úhlů, mezi tradiční klasifikační kritéria patří hledisko sociolingvistické (sociologické), geografické (areální), genealogické (genetické) – srov. výše – a typologické. Zájemce o podrobnější výklad odkazujeme na odbornou literaturu a na <http://www.cicpraha.org/dokumenty/ostatni/nkcpc.pdf>

Typologická klasifikace jazyků, která má pro danou problematiku zásadní význam, zkoumá shodné a rozdílné strukturní rysy jazyků a na základě jejich srovnání vytváří obecné modely jazyků. Jednotlivé přirozené jazyky ovšem obsahují vedle převládajících rysů svého typologického modelu v různé míře i některé prvky modelů ostatních. Vladimír Skalička rozlišuje pět základních typů jazyka, viz SKALIČKA, Vladimír. *Vývoj jazyka*. Praha: SPN, 1960:

- a) **jazyky izolační (analytické)**, např. *angličtina, francouzština*
Vztahy mezi slovy ve větě se vyjadřují koncovkami, ale jinými prostředky – pomocí předložek, slovosledu aj. Podmět se vyjadřuje osobním zájmem (na rozdíl od češtiny ho často nelze určit prostřednictvím osobních koncovek sloves), slovosled je tzv. pevný, gramatický: podmět – přísudek – předmět – příslovečné určení (opět z důvodu neexistence pádových koncovek) atd. V češtině se s izolativností setkáme např. u složených slovesných tvarů (psal jsem, psal bych, budu psát), u skloňování podstatných jmen podle vzoru stavení (*Nádraží je nedaleko; Bydlí u nádraží; Jede ten autobus k nádraží; Jde na nádraží; Čeká na nádraží*) aj.;
- b) **jazyky aglutinační**, např. *maďarština, finština, turečtina*
Gramatické významy se vyjadřují předponami a příponami (=afixy), které se připojují („navlékají jako korálky“) k neměnnému kořenu slova. Každá přípona či předpona má pouze jednu funkci; k vyjádření více funkcí je třeba užít odpovídající počet afixů. V této skupině jazyků existuje jen jeden typ skloňování a časování.
V češtině lze o aglutinačnosti hovořit mimo jiné u odvozování slov (*les – prales – lesní – lesník – zalesnit* aj.);
- c) **jazyky introflexivní**, např. *arabština, hebrejština, němčina*
Významové vztahy se vyjadřují změnami hlásek v rámci slov.
V češtině nalézáme tento rys např. ve skloňování (střídání hlásek, měkčení): *dům – domu, přítel – přátelé, Čech – Češi* atd.;
- d) **jazyky polysyntetické**, např. *čínština, vietnamština, němčina*
Pro tento typ jazyka je příznačné skládání slov (srov. četné české složeniny typu *ohnivzdorný, lesopark, ohleduplný, světlemodrý* aj.) a vázání významových prvků v jednom slově;

- e) **jazyky flexivní**, např. většina *slovanských jazyků* (s výjimkou *bulharštiny a makedonštiny*), *latina, řečtina*
Do tohoto typu jazyků patří i čeština.
Ohebná slova (tedy ta, která se skloňují nebo časují), resp. konce těchto slov se ohýbají („mění“), srov. *Praha je hezké město; Pochází z Prahy; Blížíme se k Praze; Navštívil Prahu; Mluví o Praze; Ráda se prochází starou Prahou*.
Osobní a pádové koncovky mohou vyjadřovat více funkcí, pro vyjádření stejné funkce (např. druhého pádu čísla jednotného) je k dispozici řada koncovek. V tomto typu jazyků existují různé druhy skloňování (s četnými nepravidelnostmi), což způsobuje ve výuce češtiny pro cizince nemalé obtíže. Slovosled je tzv. volný, slovní druhy jsou tvarově odlišeny aj.

„Ohebný“ charakter češtiny významně ovlivňuje i způsob prezentace češtiny jako cizího jazyka: ve výuce nelze vždy uplatňovat vyučovací postupy vhodné pro analytické jazyky (v češtině se totiž – s nadsázkou řečeno – „všechno mění“). Pro dosažení elementární znalosti naší mateřštiny na rovině A1 je nutné, aby měl jinojazyčný uživatel alespoň základní ponětí o její mluvnické stavbě (o mluvnické shodě v rodě aj.).

Při studiu cizího jazyka chybují studenti v tom, co je od jejich mateřštiny odlišné (např. Neslované mají potíže s užitím slovesného vidu aj.), nebo v tom, co je podobné (např. Slované chybují v českém skloňování, v užití zvrtných sloves a slovesných vazeb). Z hlediska cizojazyčné výuky je tedy nutné přistupovat k jinojazyčným mluvčím diferencovaně. Vedle základního členění na Slované a Neslované je vhodné dále rozlišovat neslovanské mluvčí se znalostí jazyka indoevropského (ev. i jiného slovanského) a neindoevropského atd.; zvláštní postoj je nutné volit v případě negramotných studentů.

Je optimální, když má vyučující alespoň základní přehled o charakteru studentovy mateřštiny. Může tak mimo jiné účinně předcházet řadě studentových chyb. Mnohdy je ale dosažení takové situace nereálné (student navíc nemusí hovořit žádným ze světových jazyků), proto je v podobných případech nutné učit češtinu bez zprostředkujícího jazyka.

Čeština a její charakteristické rysy

Čeština je vyspělý, bohatě propracovaný jazyk s více než tisíciletou historií. Je jazykem členské země Evropské unie. Základní poučení o historii českého jazyka, elementární popis roviny zvukové a grafické, mluvnické a lexikální nebo prezentaci stratifikace českého národního jazyka nalezne zájemce na <http://www.cicpraha.org/dokumenty/ostatni/nkcpc.pdf> a na www.euro-languages.net

V souvislosti s výukou češtiny pro cizince a se získáním její znalosti odpovídající úrovni A1 je vhodné zaměřit se přednostně na sloveso. Jednak proto, že tvoří základ české věty, jednak z toho důvodu, že je pro studenta podstatně jednodušší zvládnutí systému osobních koncovek českých sloves než pádových koncovek různých typů českého skloňování. Je rovněž nutné primárně prezentovat češtinu spisovnou (neutrální a hovorovou), nikoliv češtinu obecnou, kolokviální.

Čeština a komunikativní přístup k její výuce

Mluví získává znalost přirozeného jazyka (jak mateřského, tak cizího) dvěma základními postupy: cílevědomým, plánovitým, řízeným učením se jazyku a spontánním, neuvědomovaným si, neregulovaným osvojováním si jazyka. Z hlediska výuky češtiny pro cizince je důležité pochopit, že oba tyto postupy mohou v komunikační i vyučovací praxi koexistovat a vzájemně se doplňovat.

V současné době existuje celá řada vyučovacích metod cizích jazyků. Většina z nich se zaměřuje pouze na některé řečové dovednosti (např. na ústní projev a na poslech), v moderně pojaté komunikativní výuce cizího jazyka se ovšem cíleně věnuje pozornost všem čtyřem základním řečovým dovednostem (poslechu, mluvení, čtení, psaní). Takové vyváženosti je možno dosáhnout adekvátním uplatněním komunikační metody, ve které jsou tyto dovednosti pokládány za rovnocenné. Je třeba zdůraznit, že se ve výuce každá z nich rozvíjí zvlášť a specifickými postupy. Komunikační metoda klade velký důraz na praktickou využitelnost poznatků a dovedností z výuky v autentické komunikaci.

Jedním ze základních předpokladů získání (byť jen dílčí) znalosti češtiny jako cílového jazyka je pozitivní motivace ze strany jinojazyčného mluvčího. Student musí mít chuť učit se, je třeba u něho vypěstovat kladný vztah k češtině i k jejím uživatelům, k České republice. Nezastupitelnou roli v tomto náročném a dlouhodobém procesu sehrává vyučující. Sebepracovanější metodické návody, postupy a doporučení se budou mít účinkem v situaci, kdy bude student pociťovat, že vyučujícím na jeho jazykovém (řečovém) pokroku příliš nezáleží. V opačném případě ale bude vytvořen první a klíčový krok k tomu, aby student dosáhl požadované úrovně znalosti českého jazyka.

ÚROVEŇ A1 PODLE SPOLEČNÉHO EVROPSKÉHO REFERENČNÍHO RÁMCE

Evropská jazyková politika

V mnohojazyčné Evropě se v současné době stáváme svědky dvou protichůdných procesů, které jsou neřídko ovlivňovány politickou a ekonomickou situací příslušné země. Na jedné straně se prosazuje tendence snížit jazykovou rozrůzněnost, na straně druhé se setkáváme se snahou tuto rozmanitost udržet a podporovat. O prosazování druhé tendence se velkou měrou zasazuje především Rada Evropy a její členské státy, které vedle mezinárodní mobility, vzájemného porozumění a ekonomického rozvoje zdůrazňují také nutnost chránit evropské kulturní dědictví – včetně bohatství jazykového. Jedním z příkladů je projekt Rady Evropy *Jazyky, různorodost, občanství*, který „podporuje diverzifikovaný přístup k učení jazyků v kontextu demokratického občanství v Evropě. Zvláštní význam se připisuje výchově k respektování jiných kultur, vzájemnému uznávání kompetencí s cílem zlepšovat mobilitu a perspektivy zaměstnání a celoživotní vzdělávání k účasti na životě mezinárodní společnosti“ (<http://www.radaevropy.cz/a4.php>)

Významným projektem Rady Evropy bylo vytvoření *Společného evropského referenčního rámce*, který vzešel ze závěrů prezentovaných v Doporučení č. (82)18 a č. (98)6 (specifikace politických cílů působení Rady Evropy pro kulturní spolupráci na poli moderních jazyků) a byl výsledkem mezvládního symposia konaného ve švýcarském Rüşlikonu v roce 1991, které neslo název *Transparency and Coherence in Language Learning in Europe: Objectives, Evaluation, Certification*.

Společný evropský referenční rámec

Na základně výzkumného projektu, který probíhal v 90. letech a který podpořila právě Rada Evropy, vznikl v dubnu 1997 první návrh *Společného evropského referenčního rámce pro jazyky*, v prosinci 1998 následoval druhý. V lednu 2001 byl dokument pod názvem *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2001) oficiálně publikován v angličtině a ve francouzštině (*Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer*. Paris: Les Editions Didier, 2001). Česky vyšla publikace pod názvem *Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

Rámec „poskytuje obecný základ pro vypracování jazykových sylabů, směrnic pro vývoj kurikulí, zkoušek, učebnic atd. v celé Evropě. V úplnosti popisuje, co se musejí studenti naučit, aby užívali jazyka ke komunikaci, a jaké znalosti a dovednosti musejí rozvíjet, aby byli schopni účinně jednat“. (SERR), s. 1)

Ve třetí kapitole také SERRJ představuje deskriptivní schéma a tzv. společné referenční úrovně, které popisují „úrovně ovládnání jazyka vyžadované současnými standardy, testy a zkouškami, aby se mohlo usnadnit srovnávání odlišných systémů kvalifikací“. (SERRJ, s. 21) SERRJ tak definuje šest úrovní, které odpovídají uspořádání procesu učení a oficiálnímu uznání výsledků, kterých bylo dosaženo. (SERRJ, s. 23) Pro jednotlivé úrovně zavedené Rámcem se užívá označení A1, A2 (obě se týkají tzv. uživatele se základní znalostí jazyka), B1, B2 (samostatný uživatel) a C1, C2 (zkušený uživatel).

Podle *Společného evropského referenčního rámce* také vznikají v jednotlivých jazycích referenční popisy úrovní – mimo jiné z toho důvodu, že se některým uživatelům může SERRJ zdát příliš široký a deskriptory příliš obecné. Jde tedy vlastně o specifikace podle jazyka („specifications language by language“, http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/DNR_EN.asp), které vycházejí z deskriptorů uvedených v Rámci. Čeština dosud disponuje popisem prvních čtyř úrovní, tj. A1, A2, B1 a B2: HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005; ČADSKÁ, Milada a kol. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A2*. Praha: MŠMT, 2005; ŠÁRA, Milan a kol. *Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk*. Strasbourg: Council of Europe, 2001; HOLUB, Jan a kol. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň B2*, Praha: MŠMT, 2005. Zdůrazňujeme, že žádný z těchto popisů není učebnicí ani učebním programem, dokonce ani osnovou, ale že představuje „funkční a sémantické zmapování češtiny“ a má sloužit jako „referenční rámec a standard“ (*Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk*, s. II). Popisů by tak měli využívat tvůrci kurikulů, zkoušek, autoři učebnic, lingvodidaktikové či vyučující.

Tyto referenční popisy by měly vymezovat „příslušnou úroveň zběhlosti v cizím jazyce, která je dána mírou osvojení základních jazykových dovedností a související úrovní komunikativní kompetence mluvčího“.

(<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/referencni-urovne-pro-cestinu-jako-cizi-jazyk>)

Úroveň A1 podle SERRJ

Úroveň A1 je nejnižší úrovní generativního ovládnání jazyka. (SERRJ, s. 31) Je úrovní, na které se studenti „dokážou jednoduchým způsobem zapojit do interakce, umí klást otázky týkající se jich samotných, toho, kde bydlí, lidí, které znají, věcí, které mají, a na podobné otázky odpovídat; dokážou iniciovat jednoduché výroky v oblasti nejnaléhavějších potřeb nebo týkající se velmi známých témat a reagovat na ně“ (SERRJ, s. 34) V globálně pojaté stupnici je úroveň A1 definována následujícím způsobem: Uživatel základů jazyka na úrovni A1 „rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci“. (SERRJ, s. 24) Podrobné deskriptory typu „Co student

dokáže“, které jsou poskytnuty pro recepci, interakci a produkci a pro některé strategie, kterých se při komunikativních činnostech užívá, lze nalézt v SERRJ.

Ačkoliv pro některé studenty může být úroveň A1 konečnou úrovní zvládnutí jazyka (SERRJ, s. 34) a v případě žadatelů o udělení trvalého pobytu postačuje pro získání osvědčení vydávaného za účelem udělení trvalého pobytu, nemusí jim stačit k získání a vykonávání řádného povolání, které by např. odpovídalo jejich vzdělání, znalostem a praxi. Přesto dosažení této úrovně umožňuje (minimální) řečové fungování ve společnosti.

Této skutečnosti je tedy nutné přizpůsobit výběr komunikačních situací, u kterých lze předpokládat, že se v nich trvalý rezident v ČR velmi brzo ocitne. Jde především o situace, ve kterých se může stát dosažená komunikační kompetence životně důležitou (např. *Hoří!*).

Podrobný soupis základních komunikačních situací pro úroveň A1 lze nalézt v publikaci *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1* (s. 4 a kapitola 2: Formulace komunikativních cílů a komponentů, s. 5-8). Jak upozornili autoři referenčního popisu pro češtinu na úrovni A1, v případě češtiny jako cizího jazyka se ještě bude nutné vypořádat se dvěma oblastmi, a to jednak s rozsahem osvojovaného gramatického minima, jednak s existencí substandardních útvarů českého jazyka.

I když představuje úroveň A1 nejnižší úroveň ovládnutí jazyka, v případě vysoce flexivní češtiny se student neobejde bez znalosti základních gramatických pravidel (jejich souhrn viz zde kapitola Gramatické prostředky a podrobně kapitola 13 v referenčním popisu *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*, s. 242-267). Studenti na úrovni A1 se nemají spoléhat „jen na velmi omezený repertoár předem nacvičených a lexikálně uspořádaných frází vztahujících se k určité situaci“. (SERRJ, s. 34) Je ovšem nutné uvědomit si typologický rozdíl mezi jazyky, o jejichž znalost se opírali autoři SERRJ, a mezi vysoce flexivní češtinou.

Neznalost tohoto „gramatického minima“ by totiž studentovi znemožnila nejen produkci, ale i apercpci. Je ovšem třeba si uvědomit, že cílem není teoretické osvojení daného gramatického minima, ale jeho úspěšné uplatnění v komunikačních situacích, ve kterých se student na úrovni A1 ocitne a v nichž potřebuje dosáhnout svého komunikačního cíle.

Lze také předpokládat, že se student na úrovni A1 v komunikaci setká s rodilým mluvčím, který bude používat nejrozšířenějšího interdialektu, tj. obecné češtiny, nebo některého jiného útvaru národního jazyka. Jak podotýkají autoři referenčního popisu pro danou úroveň, student by měl v takovém případě zůstat u češtiny spisovné, neboť její užití je pro rodilého mluvčího signálem „jsem cizinec, prosím mluve pomalu a spisovně“. Považuje se také za vhodné, aby si student osvojil několik frází a postupů, kterými by na tuto skutečnost rodilého mluvčího, který se vyjadřuje pomocí obecné češtiny, explicitně upozornil, viz v referenčním popisu kapitola 7, Kompenzační strategie (s. 80-83), kapitola 9 Jazykové a nociónální funkce (5.8 Dáváme najevo, že nerozumíme, s. 122).

Důležitost tzv. kompenzačních strategií se nesmí na úrovních nižších, tedy především na úrovni A1, podceňovat. Student musí být připraven na skutečnost, že se ocitne v situaci, kdy nebude rozumět nebo kdy nebude schopen se vyjádřit. Měl by být ale komunikačně vybaven i pro takové situace, aby je dokázal uspokojivě řešit a dosáhl zamýšleného komunikačního cíle.

Úroveň A1 je tedy cílovou úrovní studenta. Cesty a počty hodin studia nutné pro dosažení této úrovně mohou být různé. Minimální časové rozpětí potřebné k dosažení komunikační kompetence na úrovni A1 se pohybuje mezi 75 až 125 hodinami, ale u některých studentů může být tato doba delší, a to zejména v závislosti na typologické odlišnosti mateřského jazyka studenta a flexivní češtiny, na jeho zkušenostech se studiem cizích jazyků, na stupni odlišnosti grafického systému jeho mateřštiny od latinky, na studentově gramotnosti a v neposlední řadě na jeho obecných kompetencích (např. schopnosti učit se) a na motivaci k osvojování si cizího jazyka.

ZVUKOVÁ ROVINA (VÝSLOVNOST)

Výslovnost je klíčovou dovedností, na kterou by se měl zaměřit vyučující při výuce i student při studiu cizího jazyka hned od počátku. Její nezvládnutí (ať částečné, či úplně) může totiž studentovi působit v cizím jazyce velké potíže, které se v pozdější fázi výuky odstraňují velmi obtížně a pomalu. Výslovnosti proto věnujeme náležitou pozornost, chyby studenta nepřehlídíme, ale smysluplně a systematicky je opravujeme.

A) Cíl

a) v rovině rozpoznání hlásek (apercepce)

student na úrovni A1 má:

- být schopen rozlišit v promluvě rodilých mluvčích i v záznamech projevů rodilých mluvčích jednotlivé české hlásky (i jejich kombinace) a rozdíly mezi nimi.

Současně je ale nutné, aby rodilý mluvčí v komunikaci se studentem na úrovni A1:

- vyslovoval záměrně zřetelně pomalu, pečlivě a s delšími odmlkami;
- používal spisovnou výslovnost, nikoli obecněčeskou či nářeční;
- měl určité zkušenosti s komunikací s cizinci, kteří ovládají češtinu na úrovni A1.

b) v rovině výslovnosti hlásek (produkce) student na úrovni A1 má:

- umět vyslovit jednotlivé české hlásky a jejich kombinace;
- zvládnout výslovnost tak, aby mu rodilý mluvčí porozuměl.

Současně je ale nutné, aby rodilý mluvčí v komunikaci se studentem na úrovni A1:

- měl určité zkušenosti s porozuměním u cizinců na úrovni A1;
- povzbuzoval studenta ke komunikaci, nenechal se odradit eventuálním množstvím pauz a odmlk.

Náležité zvládnutí výslovnosti v českém jazyce:

- umožňuje cizinci komunikovat;
- vytváří o cizinci první pozitivní dojem (odlišné výslovnosti si rodilý mluvčí hned všimne, citlivě ji vnímá a obvykle podle ní cizince zařazuje do určitých předem vytvořených schematických skupin);
- rozhoduje o tom, zda vůbec či do jaké míry se bude rodilý mluvčí snažit s cizincem komunikovat.

B) Požadavky na osvojení

Při výuce české výslovnosti pro studenta na úrovni A1 vycházíme především z publikace PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum, 1997. Student musí být nejprve schopen jednotlivé hlásky od sebe zvukově odlišit, teprve pak bude schopen je sám náležitě produkovat.

Pokud jde o jednotlivé oblasti výslovnosti, student musí umět:

a) samohlásky

- zachovávat délky samohlásek, např. *pracuji vs. pracují*;
- nevázat délku samohlásek na slovní přízvuk, tj. nezaměňovat s přízvuknou slabikou (i nepřízvukné slabiky mohou být dlouhé), např. *zelená*, nikoli *zelená*;
- neredukovat samohlásky, např. nikoli *adrs* místo náležitého *adresa*;

b) dvojhásky

- vyslovovat dvojhásky (u slov domácích *ou*, např. *koukat, ženou*; u cizích *au*, např. *autogram; eu*, např. *eutanázie*);

c) souhlásky

- rozpoznat souhlásky: sykavky (*z, s, ž, š*), polosykavky (*c, č, dz, dž*), retozubné (*p, b*) a likvidy (*r, l*), veláry (*h, ch*), vibrantu (*ř*);
- vyslovovat správně souhlásky v grafické podobě zapsané jako *bě, pě, vě, mě/mně, dě, tě, ně* (např. oběd [*objet*], pěkný [*pjekný*], věc [*vjec*], město [*mňesto*], děti [*d'eti*], těší mě [*ťeší mňe*], někdo [*ňegdo*];
- získat informaci o výslovnosti fonému *j* ve skupinách *ia, ie, ii, io, iu*;
- vyslovovat správně slabiky zapsané v grafické podobě jako *di, ti, ni* jak v českých slovech [*d'ík, řicho, ňigdo*], tak ve slovech cizího původu *diktát, titul, univerzita*;
- rozpoznat samohlásky a likvidy (*r, l*) jako centra slabiky (např. *krk, vlk*);
- správně identifikovat skupiny souhlásek a získat informaci o zjednodušování výslovnosti souhláskových skupin, např. *prázdniny* [*prázniny*];
- získat informaci o znělých a neznělých souhláskách a o základních pravidlech souhláskové asimilace, tedy o neutralizaci znělosti na konci slova, kdy se ze znělé souhlásky stává neznělá *už* [*uš*], o asimilaci znělosti v případě setkání dvou konsonantů uprostřed slov a na hranici slov *zkušenost* [*skušenost*], *kdo* [*gdo*];

d) ráz

- student by měl získat informaci o realizaci rázu, například u dvou stejných samohlásek *samoobsluha* [*samo'opsluha*], před samohláskou na začátku slova *přijel autem* [*přijel'autem*]; uvnitř slova po předponě *doučit* [*do'učit*];

e) přízvuk

- student by se měl naučit klást slovní přízvuk na první slabiku slova, např. v *lese* (pozor ovšem na posun přízvuku na předložku u spojení slabičné předložky a jména, např. *do lesa, do velkého lesa*);

f) intonace

- student by se měl naučit identifikovat a používat klesavou intonaci pro věty oznamovací *Máte čas*; stoupavě klesavou pro otázky doplňovací *Kdy máte čas?* a stoupavou pro otázky zjišťovací *Máte čas?*

C) Výběr materiálu k osvojování

V učebnicích češtiny pro cizince se setkáváme v zásadě se třemi základními přístupy k výuce výslovnosti:

- učebnice obsahuje úvodní kurz výslovnosti (student se hned na počátku souborně seznámí se základními výslovnostními pravidly), viz např. HRONOVÁ, Karla. *Úvodní audioorální kurs češtiny pro výuku zahraničních studentů Fifty Steps*. Praha: ÚJOP UK, 1994 nebo např. REŠKOVÁ, Ivana; PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech Elementary*. Praha: ÚJOP UK, 2005.
- v učebnici se postupně procvičují jednotlivé jevy z oblasti výslovnosti, viz např. ŠTINDLOVÁ, Barbora a kol. *Česky v Česku I*. Praha: Akropolis, 2008.
- učebnice neobsahuje žádné poučení o výslovnosti (popř. uvádí poučení nedostatečné) a vyučující musí hledat poučení v jiných materiálech, viz např. HOLÁ, Lída. *Czech Express I*. Praha: Akropolis, 2006.

Cizinci s různým jazykovým zázemím se potýkají s odlišnými problémy, odkazujeme proto na následující základní práce, ve kterých lze najít poučení o tom, co dělá cizincům s různými mateřskými a zprostředkujícími jazyky při výslovnosti největší potíže a které jevy je třeba s jednotlivými jazykovými skupinami cizinců přednostně procvičovat:

- HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 44-66 (srovnání s fonetickým systémem angličtiny, němčiny, francouzštiny, španělštiny, portugalštiny, ruštiny, polštiny);
- KS. NGUYEN, Quyet Tien. *Huống Dan Hoc Tiếng Séc*. Praha: Jazykové středisko, 2007, s. 7-9 (srovnání s fonetickým systémem vietnamštiny);
- PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum, 1997.

D) Proces osvojení

Hlavní zásady při výuce výslovnosti:

Jak?

- podporujeme studenta v tom, aby vnímal autentické promluvy rodilých českých mluvčích;
- jednotlivé výslovnostní jevy nacvičujeme nejprve izolovaně, poté společně s ostatními jevy;
- zaměřujeme se vždy na konkrétní jev;
- snažíme se o nácvik jednoho jevu v jeho komplexnosti, např. délku nacvičujeme u všech vokálů.

Kdy a jak?

- nácvik výslovnosti je přirozenou součástí každé lekce;
- cílený nácvik správné výslovnosti provádíme prostřednictvím různých výslovnostních aktivit a cvičení;
- výslovnost nacvičujeme rovněž prostřednictvím aktivit, které primárně na výslovnost zaměřeny nejsou – osvojení slovní zásoby, výuka gramatiky, výuka mluvení apod.

Doporučení:

- při výuce výslovnosti pomáhá, když je vyučující obeznámen se zvukovou rovinou jazyka studenta, pak se snaže zaměřit na to, co dělá studentovi v češtině největší obtíže.

Upozornění:

- nezaměňujeme při výuce výslovnosti hlásku za písmeno (termín hláska patří do oblastí výslovnosti, termín písmeno patří do oblastí grafického záznamu, a nelze proto tyto dva termíny směřovat).

Jeden z možných postupů výuky výslovnosti:

a) výklad/vnímání

- před samotným nácvikem výslovnosti je nutné, aby byl cizinec schopen vnímat rozdílnou výslovnost českých hlásek;
- při poslechu výslovnosti českých hlásek (dvojhlásek, přízvuku, intonace) slyší student nejprve správné znění od vyučujícího, z kazety nebo z CD;
- student hlásky nejdříve vnímá v rámci poslechových cvičení, až posléze je usouvztažňuje s grafickým systémem;

b) nácvik – doporučené aktivity při výuce výslovnosti

- apercipční cvičení (student si například zakryje jednou rukou ucho, druhou ústa a opakuje si slovo tak, že ho slyší jen on sám, tj. není rušen výslovností ostatních), napodobování výslovnosti, sborové opakování nebo rytmické skandování, mnemotechnické a mimické pomůcky a postupy, klepání tužkou na první přízvuknou slabiku, míchání hrnce na první přízvuknou slabiku, dirigování na první přízvuknou slabiku; individuální trénink v jazykové laboratoři (*Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 155);
- samostatné výslovnostní cvičení (na právě probíraných nových slovíčkách či frázích, ale někdy, pokud je to nutné, i na slovech neznámých);
- učení se základním, jednoduchým dialogům a frázím nazpaměť;
- hlasité čtení se zaměřením na výslovnost (*Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 155);

c) opakování

- při opakování se zaměřujeme především na ty jevy, které studentům činí největší potíže, cvičení střídáme a zařazujeme je pravidelně v každé hodině.

Upozornění:

- při nácviku výslovnosti je nezbytné studenta důsledně opravovat, student-začátečník s výukou výslovnosti počítá, pokud se ji naučí správně hned na počátku studia, bude mít později v komunikaci značné problémy.

Příklad konkrétní aktivity pro výuku výslovnosti:

Poslech a nápodoba délky v češtině – 1. studenti nejprve poslouchají vyučujícího či nahrávku, snaží se rozlišit, zda jde o slovo s dlouhou samohláskou nebo slovo bez dlouhé samohlásky (např. za sebou mohou následovat slova pán, ten, cíl, cit), každé slovo obsahující dlouhou samohlásku označí jedničkou, slovo bez délky označí nulou, čísla buď zapisují, nebo je zvedají do výše (vznikne tedy zápis ve formátu 1, 0, 1, 0); 2. použijeme ke stejné aktivitě dvojslabičná slova (např. milá, Míla, dráha, drahá, mává), studenti opět zapisují pomocí čísel nebo zvedají čísla do výše (tedy 01, 10, 10, 01, 11); 3. studenti opakují po vyučujícím či nahrávce nejprve sborově, poté individuálně, vyučující je opravuje. Aby se zamezilo záměně přízvuku na první slabice a délky samohlásky, studenti nacvičují u stejných slov kladení přízvuku na první slabiku, u první přízvukně ťuknou tužkou o lavici, vyučující dbá na to, aby studenti vyslovovali délku správně (např. drahá, milá, mává).

E) Obtíže při osvojení

a) fyziologické obtíže

- při vnímání to jsou vady sluchu;
- při produkci to jsou vady mluvidel.

Podrobnější poučení najde vyučující v těchto publikacích: PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum, 1997 nebo POKORNÁ, Jaroslava; VRÁNOVÁ, Milena. *Přehled české výslovnosti*. Praha: Portál, 2007.

b) psychologické obtíže

- strach z nedorozumění;
- nejistota;
- strach z neúspěchu, nutnost vyrovnat se s potížemi při tvoření hlásek;
- neochota předvádět se a opakovat obtížně vyslovitelné hlásky před ostatními;
- stresové zatížení při neustálém opravování výslovnosti vyučujícím i u aktivit, které jsou primárně zaměřeny na plynulost, nikoli na dokonalou výslovnost (tedy v případě, že je studentův projev ostatním zcela srozumitelný);

c) jazykové obtíže

- jiné tvoření hlásek než v rodném jazyce studenta (interference z rodného jazyka) – podrobný rozbor některých těchto interferencí – viz literatura uvedená v oddíle C);

d) jiné obtíže

- hluk, špatný signál;
- špatná viditelnost mluvcích (nemožnost využít mimojazykových prostředků) (*Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 166).

F) Prostředky k aktivizaci

Výslovnostní vzory:

- vyučující ovládající spisovnou výslovnost (bez výslovnostních vad a výslovnostních odchylek);
- styk s rodilými mluvčími v autentické komunikaci.

Zvukové pomůcky:

- magnetofon, kazety;
- CD přehrávač, CD nahrávky;
- MP3 přehrávač, MP3 nahrávky;
- počítač;
- nahrávací zařízení;
- zařízení audioučebny.

Audiovizuální pomůcky:

- videopřehrávač, videokazety;
- DVD přehrávač, DVD;
- počítač, mikrokazety;
- videokamera.

Další pomůcky:

- obrázky;
- tužky na vyťukávání rytmu;
- zrcadlo.

Logopedické pomůcky:

- obrázky mluvidel.

G) Prověřování osvojení

- průběžná, soustavná a důsledná kontrola toho, zda student hláskám rozumí a zda je umí správně vyslovit, je nutná při všech aktivitách, i při těch, které nejsou na výslovnost primárně zaměřeny;
- porovnání cizincovy výslovnosti s výslovností vzorovou;
- výslovnost je dovedností, kterou lze testovat v rámci mluvení či hlasitého čtení.

GRAMATICKÁ ROVINA (MLUVNICE)

Čeština je jazyk s bohatě rozvinutou flexí (skloňováním, časováním), díky níž má tzv. volný (nikoliv ovšem libovolný) slovosled. Nelze tudíž zaručit porozumění psanému ani mluvenému textu a jejich produkci pouhým osvojením jistého souboru lexikálních jednotek.

A) Cíl

I na nejnižší úrovni osvojení jazyka, tedy na úrovni A1 podle SERRJ, může student dosáhnout komunikačních cílů pouze „ovládnutím lexika spolu s minimem gramatických pravidel“ (HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 9), protože bez osvojení tohoto minima není schopen „dekódovat žádný komunikát“ (tamtéž, s. 10) a i jeho úspěšnost v roli mluvčího by byla značně omezená a závislá na komunikační situaci.

a) v rovině apercepce

student na úrovni A1 má:

- být schopen rozumět komunikační situaci odpovídající úrovni A1, kdy rodilý mluvčí užívá jazykové prostředky pozmeněné flexí (např. užitím pádových či osobních koncovek);

b) v rovině produkce

student na úrovni A1 si má v omezené míře osvojit:

- několik základních gramatických struktur;
- několik základních typů vět (obojí viz *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 116).

Doporučení:

- přizpůsobit výuku českého jazyka jazykovému zázemí studenta A1 (tzn. je třeba zohlednit jeho mateřský jazyk – upozorňujeme zejména na rozdíly v přístupu k výuce mezi Slovany a Neslovany – i jeho eventuální znalost dalších jazyků, a to zejména jde-li o studenta se zkušeností s jiným flexivním jazykem);
- respektovat, že se jedná o studentův první kontakt s češtinou, popř. s flexivním jazykem vůbec (tzn. nelze např. předpokládat tvoření gramatických forem podle analogie, využívat vzory jako u rodilých mluvčích, viz např. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 10);
- naučit studenta vycházet ze slovníkového tvaru a dbát na tzv. zpětnovazební postupy (student by měl být schopen odvodit z tvaru v kontextu slovníkový tvar; viz např. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 10);

- výuku může usnadnit studentovo zvládnutí základní terminologie ke jmenné a slovesné flexi a k syntaxi (podrobně srov. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 10); zde je ovšem třeba zvážit individuální předpoklady studenta na úrovni A1 a s terminologií ho seznamovat postupně a účelně, spolu s rozvojem komunikačních dovedností (nikoliv předem);
- uvědomit si, že cílem studenta A1 je dosáhnout komunikační kompetence na dané úrovni, nikoliv si osvojit jmennou a slovesnou flexi;
- z dubletních tvarů se doporučuje vybírat tvary progresivní a frekventovanější (např. *studuju* oproti *studuji*).

Doporučujeme konzultovat následující publikaci:

HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 2-11 a s. 244-267.

B) Požadavky na osvojení

Podrobné poučení, které gramatické prostředky a do jaké míry si je má student na úrovni A1 osvojit, lze nalézt v referenčním popisu HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, kapitola 13 (Gramatické minimum), a to jak v oblasti morfologie, tak syntaxe. V gramatických prostředcích doporučených k osvojení převládají standardní (především progresivní, frekventovanější) tvary a naopak se považuje za vhodné vyhýbat se dubletám (např. *kupuju* místo *kupuji*, *muži* místo *mužové*).

a) morfologie

- skloňování – pokud jde o jmenné kategorie, je student na úrovni A1 obeznámen s existencí jmenného rodu, gramatického čísla (v souvislosti s tím i s gramatickou shodou) a pádu (aktivně ovládá první, druhý a čtvrtý pád v obou číslech, viz HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 247); ovládá také některé tvary zájmen osobních, přivlastňovacích, tázacích a číslovek základních a některých číslovek řadových, popř. neurčitých (*kolik, několik, hodně, málo*);
- časování – v češtině je základem věty sloveso (na rozdíl např. od angličtiny, kde jsou základem vyjádření jména), proto doporučujeme seznámit studenta s následujícími slovesnými kategoriemi: s osobou, číslem, časem (přítomný, minulý a složený budoucí čas – od nedokonavých sloves), způsobem (oznamovací, rozkazovací – zde pouze fráze, podmiňovací – pouze fráze *chtěl/chtěla bych*); v případě slovesného rodu předpokládáme pouze zvládnutí aktiva;
- neohebné slovní druhy – kromě osvojení některých příslovcí (*dobře, málo, kde* atd.), částic (*ano, ne, možná* atd.) a citoslovcí (*haló, pardon, psť*) má student znát některé předložky, a to zejména ty, které se pojí s druhým a čtvrtým pádem, a vybrané spojky (např. *a, nebo, ale*);

b) syntax

- student na úrovni A1 dokáže rozumět jednoduše strukturovaným, převážně jednoduchým větám nebo souřadným souvětím s výše uvedenými spojkami a umí takové věty v omezené míře produkovat, viz HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 261.

c) slovtvorba

- student na úrovni A1 je seznámen s přechylováním zejména ženských příjmení (*Vozák – Vozáková, Černý – Černá*) a některých obecných jmen (*prodavač – prodavačka, přítel – přítelkyně, číšník – číšnice*), viz HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 261.

C) Výběr materiálu k osvojování

V dostupných učebnicích češtiny pro cizince se gramatika obvykle věnuje dostatečná pozornost (někdy dochází až k přeceňování role gramatiky na úkor řečových dovedností), je proto třeba, aby vyučující zvážil, zda některé prezentované gramatické jevy již úroveň A1 nepřesahují. Je také nutné vzít v úvahu vhodnost a přiměřenost učebních materiálů, způsob prezentace gramatiky a typy cvičení s ohledem na studentovu mateřštinu, popř. s přihlédnutím k jeho obeznamenosti s jiným flexivním jazykem.

- většina učebnic v gramatickém výkladu uplatňuje tradiční, deduktivní postup, tj. nejprve prezentuje daný gramatický jev a potom jej procvičuje (např. REŠKOVÁ, Ivana, PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech Elementary Czech*. Praha: Olympia, 2006), přičemž v některých případech může zcela nebo téměř zcela chybět stránka apercepční.

D) Proces osvojování

Hlavní zásady při výuce gramatických jevů:

- postupovat lze deduktivně (od pravidla, vysvětlení k procvičení), nebo induktivně (z jednotlivostí a příkladů student vyvozuje obecné pravidlo; např. MATULA, Ondřej. *Český den*. Člověk v tísni, o.p.s., 2007, též na <http://www.varianty.cz>);
- využívat možnosti postupného výkladu (tzv. parcelace) gramatického jevu (viz ŠKODOVÁ, Svatava; ŠTINDLOVÁ, Barbora. Modifikace principů přímé metody pro potřeby výuky gramatiky češtiny jako cizího jazyka. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2006-2007*. Praha: Akropolis, 2007;
- využívat vhodného zjednodušení (např. *Sloveso chodit znamená „jít často“*. MATULA, Ondřej. *Český den*. Člověk v tísni, o.p.s., 2007, s. 32);

- respektovat obtížnost a návaznost gramatických jevů (např. osvojování 1. pádu j. č. před 4. pádem j. č.; osvojování časování sloves pojících se se 4. pádem v přítomném čase před osvojováním tvarů 4. pádu u podstatných jmen);
- kombinovat více výukových metod (metodu komunikační posílenou drilovými cvičeními);
- prezentovat gramatický jev v konkrétní funkci, možnosti využití osvojovaného jevu v konkrétních komunikačních situacích (např. užití modálních sloves pro vyjádření, proč student nemá čas – *nemůžu, musím*, viz HOLÁ, Lída. *Czech Express I*. Praha: Akropolis, 2006, lekce 4);
- začlenit apercepci / aktivní nácvik gramatického jevu do všech dovedností; např. s formami 4. pádu j. č. podstatných jmen se studenti v REŠKOVÁ, Ivana, PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech Elementary Czech*. Praha: Olympia, 2006 setkají v následujících dovednostech: v mluvení (např. s. 33/cv. 4, s. 36/cv. 11, s. 38/cv. 2), v psaní (s. 34/cv. 5), ve čtení s porozuměním (s. 37) i v poslechu s porozuměním (s. 39);
- střídat při nácviku gramatického jevu aktivity a typy cvičení;
- učit studenty základním frázím a jednoduchým dialogům, které obsahují probíranou gramatickou strukturu, nazpaměť;
- využívat k procvičení nebo opakování gramatického jevu herních aktivit.

Doporučení:

Při výuce gramatiky může studentovi i vyučujícímu pomoci, pokud je vyučující seznámen s typologickou charakteristikou studentovy mateřštiny a alespoň částečně s jejím gramatickým systémem. Takové poučení o některých jazycích lze nalézt např. v:

- ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. *Socio-kulturní zázemí žáků a studentů-imigrantů přicházejících ze zemí s odlišnou kulturou: (příručka pro učitele o vzdálených zemích, z nichž tito žáci a studenti přicházejí)*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005 nebo např. ZIMOVÁ, Ludmila; BALKÓ, Ilona. *O jazycích, zemích a kultuře našich spolužáků*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006.
- <http://www.auccj.cz> → Nejen pro učitele → Učíme studenty z...
- *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2005-2006*. Praha: Akropolis, 2006.

Jeden z možných postupů výuky gramatického jevu:

a) indukce

- student v textu vyhledává podle návodu/rady vyučujícího nový gramatický jev, který si má osvojit;

b) prezentace

- představení gramatického jevu – jeho funkce, užití v komunikačních situacích, poté jeho forma;

c) nácvik

- nejprve se doporučuje pasivní přístup – vyhledávání v psaném textu, porozumění poslechovému textu, který daný gramatický jev obsahuje, výběr správné formy z nabídky atd.;
- produkce – různé typy cvičení, střídání aktivit a dovedností.

d) opakování

Příklad konkrétní aktivity pro opakování gramatického jevu – čtvrtého pádu:

Opakování 4. pádu – tato aktivita má charakter hry a slouží k opakování nebo procvičení formy čtvrtého pádu podstatných jmen a fixování sloves, která se pojí se čtvrtým pádem; 1. vyučující vybere sloveso se čtvrtým pádem a uvede jeho tvar 1. osoby jednotného čísla, např. dát si – dám si; 2. studenti doplňují sloveso vhodnými předměty ve čtvrtém pádu s tím, že vždy musí nejprve zopakovat všechna slova ve správném tvaru, která uvedl předcházející student; je vhodné, aby vyučující aktivitu sám zahájil příkladem a také ukončil zopakováním všech předmětů.

Například:

Vyučující: Dám si kávu.

Student 1: Dám si kávu a čaj.

Student 2: Dám si kávu, čaj a ovoce.

Student 3: Dám si kávu, čaj, ovoce a minerálku.

E) Obtíže při osvojování

a) psychologické

- strach z komunikační chyby a neúspěchu v oblasti porozumění i produkce;
- nejistota, pochybnosti o správnosti při produkci;
- neochota vystupovat před kolektivem;
- stresové zatížení při opakovaném opravování vyučujícím;
- mýtus o vysoké obtížnosti českého gramatického systému;

b) jazykové

- neexistence ekvivalentního jevu ve studentově mateřštině, např. v případě angličtiny nerozlišování gramatického rodu u podstatných jmen;
- jiná funkce obdobného gramatického jevu ve studentově mateřštině, např. 2. pád v ruštině po záporných slovesech (tzv. genitiv záporový);
- negativní vliv studentovy mateřštiny, ve které daný gramatický jev existuje, ale užívá jiné formy, např. odlišné koncovky v některých pádech a jejich distribuce ve slovanských jazycích;
- záměna/zmatení gramatických jevů, např. tvarů druhého pádu s pádem čtvrtým.

F) Prostředky k aktivizaci

Styk s rodilými mluvčími:

- užívání spisovného jazyka vyučujícím ve výuce (i mimo ni);
- pasivní i aktivní účast v autentické komunikaci s rodilými mluvčími.

Vizuální pomůcky:

- obrázky, fotografie;
- kartičky se slovy/slovními tvary apod.;
- tabulky, přehledy.

Další pomůcky:

V závislosti na tom, při které dovednosti se student s gramatickým jevem setkává, např. zvukové a audiovizuální pomůcky (magnetofon, CD přehrávač, DVD přehrávač, MP3 přehrávač, interaktivní tabule, počítač atd.).

G) Prověřování osvojení

- průběžná kontrola toho, že student rozumí probranému gramatickému jevu, jeho funkci v češtině a jeho použití v komunikačních funkcích;
- průběžná kontrola, zda student dokáže osvojený gramatický jev účelně a adekvátně použít v komunikační situaci odpovídající úrovni A1.

LEXIKÁLNÍ ROVINA (SLOVNÍ ZÁSoba)

Slovní zásoba představuje soubor lexikálních jednotek (slov, ustálených slovních spojení) daného jazyka a je jednou z nezbytných podmínek komunikace a studia cizího jazyka. Nová slova se sice může učit student individuálně mimo vyučovací hodiny, ale vyučující mu může tento proces výrazně zefektivnit tím, že bude používat ve svých hodinách ustálenou slovní zásobu týkající se nejen instrukcí ve třídě, ale i opakujících se situací (úvod, závěr hodiny apod.).

A) Cíl

a) v rovině recepce

student na úrovni A1 má:

- vybavit si díky automatizované znalosti pohotově lexikální jednotky, identifikovat je při recepci i produkci (v rámci slyšeného, čteného i mluveného projevu);
- ovládat strategie umožňující rozšiřovat pasivní i aktivní slovní zásobu;

b) v rovině produkce

student na úrovni A1 má:

- disponovat takovou aktivní spisovnou slovní zásobou, kterou si dokáže účelně, rychle vybavit a adekvátně ji se zřetelem k příslušné jazykové funkci použít;
- umět částečně kompenzovat svůj deficit v oblasti slovní zásoby (např. vysvětlit či opsat chybějící výraz);
- být si vědom některých vztahů mezi jednotkami slovní zásoby a v omezené míře s nimi umět pracovat.

Současně je ale nutné, aby rodilý mluvčí při komunikaci se studentem na úrovni A1:

- používal pouze slovní zásobu spisovné češtiny;
- přizpůsobil slovní zásobu studentově úrovni znalosti češtiny;
- měl určité zkušenosti s komunikací s cizinci na úrovni A1.

B) Požadavky na osvojení

Slovní zásoba pro úroveň A1 podle publikace *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002 je členěna tematicky a dělí se na slovní zásobu povinnou a fakultativní. Slovní zásobu lze výběrově podle potřeby rozšiřovat či zužovat. Při práci s rozšiřující slovní zásobou vždy zvažujeme její účelnost a potřebnost (specifická kulturní klíčová slova a fráze).

Seznam okruhů slovní zásoby pro úroveň A1 viz např. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005.

- obecné pojmy (např. existence, prostor, čas viz HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 128-173);
- specifické pojmy (např. osobní údaje, každodenní život, volný čas, vztahy s lidmi, zdraví, vzdělání HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 174-229);
- slovní zásoba spojená s jazykovými funkcemi (HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 86-89).

Upozornění:

- při učení se české slovní zásobě nelze opomenout morfologickou charakteristiku slova (především slovní druhy), popř. rozdíl mezi spisovnou a nespisovnou formou slova;
- jednotlivá slova z nespisovné slovní zásoby okomentujeme (např. stylový příznak), ale studenty je neučíme.

C) Výběr materiálu k osvojování

Poučení o výuce slovní zásoby na úrovni A1 viz např. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005 nebo *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. V učebních materiálech češtiny pro cizince se setkáváme v zásadě s těmito základními přístupy k prezentaci slovní zásoby:

- obsahují slovní zásobu s cizojazyčným ekvivalentem, nejčastěji anglickým, např. REŠKOVÁ, Ivana; PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech (Elementary Czech)*. Praha: ÚJOP UK, 2004.
- nedisponují cizojazyčným ekvivalentem, např. MATULA, Ondřej. *Český den*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2007.
- prezentují vedle verbální sémantizace (vysvětlení slovem) i sémantizaci pomocí grafického materiálu, např. HOLÁ, Lída. *New Czech Step By Step*. Praha: Akropolis, 2004.

Upozornění:

- rozsah slovní zásoby v současných učebnicích často přesahuje úroveň A1 tak, jak ji chápou autoři publikace HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005.
- někdy je naopak slovní zásoba z hlediska jejich popisu A1 nedostatečná (chybí některé tematické okruhy).

D) Proces osvojování

a) prezentace nové slovní zásoby

přímo (při cvičeních zaměřených na slova spojená s daným tématem)
zprostředkovaně (při nácvičku jiných dovedností)
verbálně

- opisem (dialog, mini-drama, přečtení slovníkové definice);
- prezentací systémových vztahů ve slovní zásobě (synonyma, např. *hezký, pěkný*, antonyma, např. *černý X bílý*);
- základní znalostí slovtvorby (přípona *-árna* označuje místo, např. *kavárna, cukrárna*);
- odhadem významu z kontextu (např. z příběhu);
- překladem do rodného jazyka;

neverbálně

- pomocí obrázků, ilustrací, piktogramů, dopravních značek, čísel a znamének;
- prezentací konkrétního předmětu;
- ztvárněním významu gesty, mimikou, pantomimou;
- ztvárněním významu slova zvukem (např. sloveso *bolet* pomocí citoslovce *au*);

b) upevňování nové slovní zásoby

- aktivity podporující dovednost identifikovat slovo, např. opakované vyslovování, poznávání a vyhledávání slov v textu, zapisování na tabuli, odhad významu z kontextu, hledání ve slovníku;
- aktivity podporující dovednost užít slovo ve větě, např. tvoření minidialogů, scének s novou slovní zásobou, tvoření slov podle vzoru, doplňování slov do vět, obměňování slovních spojení, vět, frází, pojmenování skutečných předmětů nebo předmětů na obrázku;
- aktivity podporující sémantické kompetence studenta, např. seskupování slov podle významu nebo na základě asociací, tvoření uzavřených řad (světové strany, oblečení apod.), otevřených řad (město – budovy, slovesa, zvuky), výběr slov, které logicky nepatří do určité řady;

c) opakování nového lexikálního materiálu

- opakujeme systematicky, neustále, při všech jazykových dovednostech;
- používáme širokou škálu cvičení;
- pro zpestření nebo pro snazší zapamatování můžeme u zajímavých a snadno vysvětlitelných slov uvést i etymologický výklad slova.

Doporučení:

- snáze si pamatujeme slova spjatá tematicky a významově;
- nejdůležitější slova necháme studenty napsat, pečlivě však kontrolujeme náležitou formu zápisu;
- ve vyučovací hodině prezentujeme jen velmi omezený počet nových lexikálních jednotek určených k aktivnímu osvojení;
- používáme jazykové hry jako prostředek motivace;
- jsme si vědomi toho, že internacionalismy pomáhají při odhadu významu slova v případě, že je student z oblastí, která jazykově a kulturně vychází např. z latiny a řečtiny;
- konfrontujeme rozdílnou fonetickou a grafickou realizaci slova;
- rozvíjíme dovednost odhadu významu slova tím, že studenty seznamujeme pasivně s analogií slovtvorných prostředků (význam předpony, přípony atd.) a slovtvorných způsobů (odvozování, např. *učit-učitel, řídit-ředitel*).

E) Obtíže při osvojování

a) psychologické obtíže

- strach z nedorozumění;
- nejistota;
- neschopnost delší zvýšené míry koncentrace při komunikaci v cizím jazyce;
- stres;

b) jazykové obtíže

- spojené s významem slova, např. vícevýznamovost, kulturní konotace, omezená možnost spojení slova s jinými slovy na základě kontextu;
- způsobené interferencí, např. pro jedno slovo v češtině existuje více slov ve výchozím jazyce a obráceně (paronymie, blízká forma slov, odlišný význam, např. *řád – řad*, a homonymie, totožná forma, odlišný význam, např. *mít – mýt*).

F) Prostředky k aktivizaci

K aktivizaci slovní zásoby a k motivaci učit se přispívá kontakt cizince s českým prostředím a s českými mluvčími.

Zvukové pomůcky:

- magnetofon, MP3 přehrávač, CD přehrávač;
- počítač.

Audiovizuální pomůcky:

- videopřehrávač, DVD přehrávač;
- počítač;
- videokamera.

Vizuální pomůcky:

- konkrétní předměty;
- obrázky, fotografie, leporela;
- reprodukce obrazů, komiksy;
- barevné papíry, papírové hodiny apod.

Autentické pomůcky:

- firemní prospekty, letáky, plakáty;
- mapy, jízdenky a letenky;
- úřední formuláře;
- peníze;
- hry (Scrabble, pexeso, hrací kostky, míček apod.).

G) Prověřování osvojení

- průběžná, soustavná a důsledná kontrola toho, zda student slovu rozumí a – pokud je slovo součástí povinné slovní zásoby – zda student umí slovo také správně vyslovit a napsat;
- opakování slovní zásoby i při aktivitách, které na ni nejsou primárně zaměřeny;
- slovní zásobu testujeme v rámci produktivních jazykových dovedností (psaní, mluvení) nebo receptivních dovedností (poslech, čtení).

Ověřování slovní zásoby je součástí zkoušky pro získání trvalého pobytu na území ČR, proto je třeba studenty na tuto situaci průběžně během vyučování připravovat.

JAZYKOVÉ FUNKCE

Termínem jazykové funkce označujeme vhodné využití jazykových prostředků za účelem dosažení konkrétních řečových cílů v rámci určité komunikační situace.¹ Díky znalosti jazykových funkcí je student schopen rozpoznat záměr řečového chování partnera a současně formulovat vlastní promluvu, aby dosáhl svého zamýšleného komunikačního cíle. Jazykové funkce se vztahují jak k mluvené, tak k psané podobě jazyka.

A) Cíl

a) v rovině porozumění situaci a zaujetí svého postoje student na úrovni A1 má:

- být schopen rozpoznat základní komunikační záměr obsažený v řečovém chování partnera při komunikaci;
- být schopen rozpoznat základní signály formální a neformální komunikace;

b) v rovině vyjádření postoje student na úrovni A1 má:

- být schopen prostřednictvím osvojených jazykových funkcí formulovat svůj záměr;
- být schopen kompenzovat své nedostatky v oblasti jazykových prostředků vhodnými funkcemi (viz dále);
- být schopen rozlišit promluvu formální a neformální.

Konkrétní realizaci jazykových funkcí ovlivňuje především míra zvládnutí jazykových prostředků (tj. míra zvládnutí výslovnosti, gramatiky a slovní zásoby) a schopnost využít sociokulturní kompetence.

Současně je ale nutné, aby rodilý mluvčí v komunikaci se studentem na úrovni A1:

- měl určité zkušenosti s porozuměním u studentů na úrovni A1;
- pečlivě a zřetelně vyslovoval, mluvil pomalejším tempem a s delšími odmlkami;
- mluvil spisovně (nikoli např. obecněčesky);
- byl schopen svou promluvu formulovat jasně a jednoduše;
- v případě potřeby byl schopen svou promluvu přeformulovat, zopakovat její podstatné části či ji upřesnit;
- byl schopen komunikaci řídit, usměrňovat a udržovat;

¹ Poznámka: V lingvistické bohemistice se zabývali jazykovými funkcemi především badatelé v oboru syntaxe M. Grepl a P. Karlík, kteří je ve svých pracích označují jako komunikativní funkce výpovědi.

Zvládnutí náležitých jazykových funkcí v cizím jazyce:

- umožňuje studentovi zaujmout postoj ke komunikačnímu partnerovi, k obsahu sdělení nebo ke komunikační situaci;
- umožňuje studentovi efektivněji vstupovat do interakcí s rodilými mluvčími a výrazně ovlivňuje jeho postavení ve společnosti;
- umožňuje studentovi osvojit si v rámci dialogu v češtině různé role (např. posluchač, mluvčí).

HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005. s. 90 a *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

B) Požadavky na osvojení

Požadavky na osvojení prostředků pro mluvenou či psanou realizaci jazykové funkce v češtině na úrovni A1 jsou dány popisem následujících oblastí. Vzhledem k tomu, že jazykové funkce nejsou dosud ve větší míře součástí dostupných učebních materiálů, podáváme jejich podrobnější popis spolu s některými základními příklady podle odborné publikace HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005. s. 90-127.

a) Student má umět na úrovni A1 v oblasti **sdělování a hledání faktických informací**:

- vyjádřit svou identifikaci s názorem, podat základní popis věci a krátce referovat o jednoduché události, upřesnit či opravit výraz či sdělení, položit otázky zjišťovací i doplňovací, např. *Ano; Ten svetr je hezký; On tam nebyl; Byl jsem v obchodě; Ne voda, ale limonáda; Ne, to není voda; Je ve škole?; Kde je?*

b) Student má umět na úrovni A1 v oblasti **vyjadřování postojů**:

- odpovědět na otázky zjišťovací i doplňovací; vyjádřit souhlas/nesouhlas a zjistit souhlas/nesouhlas, např. *Ano, je ve škole; Ne, není tam; Je doma; Máš pravdu; Ano, to je on; Ne, nejsou ve městě; Je to tak, nebo ne?; Souhlasíte?*
- konstatovat znalost/neznalost osoby, věci nebo faktu a zeptat se na tyto znalosti, konstatovat, že si někdo něco pamatuje/nepamatuje, a zjistit, zda si někdo něco pamatuje/nepamatuje, např. *Znám pana Machalíka; Nevím; Znáš Petru?; Víš, kde je ten obchod?; Nepamatuje si, kdy mám narozeniny; Pamatuje si to; Pamatujete si, kdy má Petra narozeniny?*
- zjistit stupeň jistoty a vyjádřit stupeň jistoty, ujistit se o platnosti tvrzení, např. *Víš to jistě?; Určitě přijdu; To si opravdu nemyslím; Asi přijde; Možná tam bude; Opravdu to řekl?; Prý to řekl.*

- vyjádřit možnost, schopnost a zjistit možnosti a schopnosti druhých, např. *To není možné; Můžeme tam nakoupit; Umím mluvit anglicky; To můžu udělat; Umíte už akuzativ?; Můžeš to zopakovat?*
- vyjádřit a zjistit nutnost, záměr, dovození, zákaz, např. *Musím to teď napsat; Musíme dnes nakoupit; Zítرا budu studovat; Chci jet na výlet; Chceš jet do Prahy?; Kouření zakázáno; Tady nemůžete telefonovat; Můžeme tady parkovat?; Ano, můžeš; Ne, tady nesmíte.*
- vyjádřit různé emocionální postoje (např. oblibu, chuť, sympatie, lhostejnost, soucit, lítost, překvapení, údiv, smutek, obavy, uklidnění), např. *Máš rád čokoládu?; Škoda; Jé!; Fakt?; Ach jo!; Je mi líto, že prší; Doufám; Bojím se toho!; Máš strach?; To nic není; To bude zase dobré.*
- vyjádřit své vlastní přání, vyjádřit přání adresátovi a zjistit jeho přání, např. *Dám si jednu kávu; Chtěl bych jet domů; Přeju hodně štěstí a zdraví; Měj se hezky; Co si přejete?*
- vyjádřit a přijmout omluvu, zjistit cizí názor, poděkovat a reagovat na poděkování, např. *Promiň; To je v pořádku; Tak co?; Moc děkuju!; Není zač.*

c) Student na úrovni A1 má v oblasti **ovlivňování průběhu děje** umět:

- podat návrh a reagovat na návrh, vyjádřit prosbu/žádost a reagovat na prosbu/žádost; vyjádřit rozkaz, příkaz, připomínku, výhrůžku, výstrahu, povzbuzení, návod, pokyn, instrukci, např. *Chceš jet do Itálie?; To je dobrý nápad; Ted' to nejde; Můžeš otevřít dveře?; Jdi nakoupit!; Ted' budeš uklízet; Dnes to musíš udělat; Nezapomeň nakoupit; Buď tam včas!; Jed' pomalu, nebo vystoupím; Pozor, tady musíš jít opatrně; Neboj se; Dejte do polévky zeleninu; Sedněte si; Jídlo připravujeme asi 10 minut.*
- požádat o radu a vyjádřit radu či doporučení; vyjádřit žádost o pomoc, vlastní nabídku pomoci a reagovat na ně, např. *Kde je tady lékárna?; Je dobré hodně sportovat; Můžeš se zeptat; Pomoc!; Pomoz mi najít klíče; Potřebujete pomoc?; Pomůžu ti; To je milé; Ano/Ne, děkuju; Myslím, že ne.*
- vyjádřit vlastní nabídku, pozvání, žádost o pohoštění, nabídku pohoštění a reagovat na ně či zjistit, zda byla nabídka přijata, např. *Nechceš jet do Brna?; Zvu tě na návštěvu; Můžu dostat vodu, prosím?; Dáte si kávu?; Čaj?; Ano, ráda; Děkuju; Ted' ne, děkuju; Později; Co říkáte?; Ano?; Co myslíš?*

d) Student má umět na úrovni A1 v oblasti **společenského styku**:

- vhodným způsobem upoutat pozornost, při zahájení a ukončení kontaktu formálně či neformálně oslovovat a pozdravit; vyjádřit úvodní dotaz a reagovat na podobný dotaz; reagovat, např. *Promiňte!, Haló!; Gábino!; Petře!; Pane doktore,...; Dobré ráno; Dobrý den; Na shledanou; Měj se hezky; Hezký víkend; Ahoj; Ahoj, Petře, jak se máš?; Děkuju, mám se dobře; Ujde to; Špatně.*

- formální a neformální oslovení při písemném styku; formálně i neformálně představit druhé; reagovat při představování, např. *Ahoj teto,...*; *Milá Lucko,...*; *Vážená paní učitelko,...*; *Dano, to je Jakub; Paní učitelko, můžu vám představit Zdenu Královou?; Těší mě.*
- gratulovat k narozeninám, svátku, svátkům; popřát brzké uzdravení; vyjádřit lítost a soustrast; pronést připitek, popřát dobrou chuť a odpovědět, uvítat, např. *Hodně štěstí, zdraví a lásky; Hezké Vánoce; Brzy se uzdraví; To je mi líto, upřímnou soustrast; Na zdraví!; Dobrou chuť!; Děkuju, tobě taky; Vítám tě; Pojďte dál!*

e) Student má umět na úrovni A1 v oblasti **strukturace svého ústního projevu**:

- oslovit na začátku projevu jednotlivé účastníky konverzace a vhodným způsobem upoutat pozornost či navázat kontakt, např. *Evo!; Paní doktorko!; Pardon; Promiň.*
- vyjádřit váhání, hledání výrazu, opravit vlastní sdělení, vyjádřit názor a položit dotaz na názor jiné osoby; dát najevo, že něčí řeč sleduje, že rozumí či nerozumí a přerušit hovor, např. *Jak je česky „home“?; ...ehm...; Byli tam 4 studenti. Ne, promiňte, dva; Myslím, že to není pravda; Co myslíš?; Ano; Rozumím; Pomalu, prosím; Zopakujte to, prosím; Moment...*
- osvojit si základy konverzace v telefonu, např. *Pavla Mrázová, prosím; Firma Kotík, prosím; Je to pohotovost?; Haló, slyšíte mě?; Ano, slyším vás; Je doma pan Krupík?; Moment; Hned ho zavolám; Můžete zavolat za chvíli, prosím?; Není tady; Zavolám zítra; Dovolali jste se na číslo 224 321 795; Pro komunikaci v češtině stiskněte jedničku; Děkujeme za zavolání; Máte špatné číslo; Promiňte, to je omyl.*
- v soukromé korespondenci rozumět krátkému pozdravu na pohlednici a vytvořit text pozdravu včetně jeho úvodních a závěrečných formulací, přání k narozeninám, svátku, svátkům a gratulovat, projevit soustrast, např. *Milý Jakube,...*; *Vážená paní Jarkovská,...*; *Děkuju za tvůj e-mail; Posílám Vám pozdrav z Kolína; Těším se na tebe; Pozdravuj doma; Přejeme všechno nejlepší k svátku; Veselé Velikonoce; Gratuluju; Blahopřeju k výhře; Upřímnou soustrast; Ahoj, Zdena; Tvůj Michal; Měj se hezky, Pavel.*

f) Student na úrovni A1 musí v oblasti **funkcí spojených s kompenzačními strategiemi** umět:

- dát najevo, že nerozumí; požádat o zopakování či o napsání určitého slova; zeptat se na význam výrazu, na smysl formulace či na způsob psaní určitého slova/slovního spojení; požádat o hláskování slova/slovního spojení a odpovědět na podobné žádosti, např. *Prosím?; Promiňte, nerozumím; Ještě jednou, prosím; Můžete to opakovat?; Můžeš mi to napsat?; Co znamená slovo „dům“?; Co tím myslíš?; Jak se to píše?; Jak se to hláskuje?; Píše se to „dcera“?*

- sdělit, že určité slovo v češtině nezná, požádat o pomoc při hledání vhodného slova/slovního spojení, o pomalejší tempo promluvy a zeptat se, zda mu bylo rozuměno, např. *Nevím, jak je to česky; Jak se česky řekne „door“?; Mluvte pomalu, prosím; Rozumíte?*

C) Výběr materiálu k osvojování

V učebních materiálech češtiny pro cizince se setkáváme v zásadě se třemi základními přístupy k výuce jazykových funkcí:

- věnují se jazykovým funkcím explicitně (lze v nich nalézt samostatný oddíl věnovaný vyjadřování jazykových funkcí v češtině), viz např. CONFORTIOVÁ, Helena; CVEJNOVÁ, Jitka; ČADSKÁ, Milada. *Učebnice češtiny pro výuku v zahraničí*. Praha: Karolinum, 2003 (oddíl najdete v každé lekci části B za lexikálními poznámkami);
- věnují se jazykovým funkcím implicitně (jazykové funkce jsou představovány v konkrétních komunikačních situacích v textech), viz např. REŠKOVÁ, Ivana; PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech (Elementary Czech)*, Praha: ÚJOP UK, 2004.
- nejsou zaměřeny na osvojování jazykových funkcí, viz např. HRONOVÁ, Karla; TURZÍKOVÁ, Milada. *Čeština pro cizince*. Plzeň: Fraus, 1998.

Poučení o tom, které jazykové funkce by měly být procvičovány, viz např. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 90 (index základních i doplňkových variant pro realizaci dané jazykové funkce).

D) Proces osvojování

Hlavní zásady při výuce jazykových funkcí:

Jak?

- jednotlivé varianty pro realizaci jazykové funkce nacvičujeme v rámci konkrétní komunikační situace;
- zaměřujeme se vždy na jednu určitou komunikační situaci;
- snažíme se o nácvič konkrétních variant pro realizaci jazykové funkce v jejich komplexnosti;
- snažíme se o postupné rozvíjení jazykových funkcí (v rámci konkrétní komunikační situace nejprve vyučující vybere základní jazykové funkce, které bude v dalších vyučovacích jednotkách opakovat a rozvíjet), tzn. že nácvič probíhá v cyklech.

Kdy a jak?

- nácvik jazykových funkcí zařazujeme jako součást každé lekce;
- nácvik jazykových funkcí provádíme prostřednictvím různých aktivit a cvičení.

Doporučení:

- studentova nápodoba jazykových funkcí se v praxi bude týkat především mluvení; je však nutné tuto problematiku prezentovat a systematicky procvičovat ve všech produktivních řečových dovednostech (v rovině psaní student na úrovni A1 využívá jazykových funkcí např. k formulaci písemného blahopřání);
- při nácviku je nezbytné opravovat nedostatky v realizaci jazykových funkcí studenta; pokud se jazykové funkce nacvičují v rámci předřečových cvičení, vyučující opravuje studenty ihned; v průběhu vlastních dialogů je vhodné opravy nevyslovovat, nýbrž se k chybám vrátit až po ukončení celé komunikační situace, ve které se student/studenti nacházejí.

Jeden z možných postupů výuky jazykových funkcí:

a) výklad/vnímání

- před samotným nácvikem jazykových funkcí je nutné, aby student nejprve rozpoznal cíl jazykové funkce;
- studentovi prezentujeme konkrétní komunikační situaci, která bude vyžadovat využití odpovídajících jazykových funkcí;

b) nácvik – doporučené aktivity při výuce jazykových funkcí

- cvičení předřečová (cvičení zaměřená nejen na automatizaci jazykových struktur, ale i na automatizaci mluvené realizace jazykových funkcí, např. opakování komunikačně zaměřených výpovědí se správnou výslovností a intonací);
- nácvik v rámci mluvení: reprodukce mikrodialogů (tzn. velmi krátký dialog, který se studenti většinou naučí nazpaměť či jeho části nepatrně obměňují); otázky a odpovědi (vyučující nebo komunikační partner položí otázku, na niž musí student reagovat); v dialozích doplňování replik do prázdných mezer (doplňují se jazykové prostředky vzhledem k dané komunikační situaci), písemné či mluvené obměňování vzorových dialogů; písemné či ústní úpravy textu (např. formální promluvu převést na neformální); simulované rozhovory; simulované rozhovory s použitím klíčových slov; situační rozhovory; aktivity s využitím dramatických prvků (např. rolové hry); popis obrázku; jazykové hry; nácvik písemné produkce textu, v němž je nutné použití jazykových funkcí (např. blahopřání, omluva, text na pohlednici);

c) opakování

- jazykové funkce musíme permanentně procvičovat v rámci nácviku produktivních řečových dovedností;
- při opakování se zaměřujeme především na ty jazykové funkce, které jsou nejfrekventovanější a které studentům činí největší potíže, cvičení střídáme a zařazujeme je pravidelně v každé hodině.

Příklad konkrétní aktivity nácviku jazykových funkcí:

Blahopřání k narozeninám – 1. vyučující navodí atmosféru oslavy narozenin (např. přinese obrázky, na nichž se slaví narozeniny, tzn. na obrázcích jsou dárky, dort se svíčkami, oslavenec,...); 2. každý student dostane přiděleno jedno jméno či povolání (např. paní doktorka, Jana, pan učitel,...); 3. studenti se pohybují po učebně a vzájemně se potkávají, poté si začnou podávat ruce, navzájem se oslovovat a přát si k narozeninám, např. Paní doktorko, (přeju vám) vše nejlepší k narozeninám; vyučující průběh celé aktivity kontroluje a sleduje; 4. po této aktivitě se všichni vrátí na svá místa v učebně a po společné analýze chyb napíšou jedné vybrané osobě blahopřání k narozeninám.

E) Obtíže při osvojování

a) fyziologické obtíže

- vady sluchu při vnímání jazykových funkcí v mluveném projevu;
- vady zraku při vnímání jazykových funkcí v psaném textu;
- vady mluvidel při vlastní mluvené realizaci jazykových funkcí;
- vrozené či získané vady horních končetin při psané realizaci jazykových funkcí;

b) psychologické obtíže

- strach z chybování při porozumění jazykovým funkcím či při produkci jazykových funkcí;
- stres vyvolaný častějším opravováním ze strany vyučujícího;
- osobní ostych nebo nechuť předvádět se (např. neochota spolupracovat při kreativních aktivitách);
- obava z neúspěchu, z nedorozumění a ze společenského faux pas, které může nastat na základě odlišných sociokulturních a individuálních zvyků;

c) jazykové obtíže

- interference v mluvené i psané podobě jazyka;
- nedostatečné zvládnutí jazykových prostředků;
- obtíže vyplývají především z komplexního propojování několika aspektů realizace jazykových funkcí najednou.

F) Prostředky k aktivizaci

K aktivizaci jazykových funkcí přispívá především kontakt studenta s českým prostředím a s českými mluvčími. Tento kontakt může probíhat:

a) autenticky

- při poslechu rodilých mluvčích ve svém okolí;
- při čtení autentických textů na úrovni A1;
- při mluvené nebo psané komunikaci s rodilými mluvčími;

b) zprostředkovaně

- při poslechu rozhlasu, sledování filmů apod.

Vizuální pomůcky:

- obrazové a předmětné pomůcky demonstrující komunikativní situace (např. nástěnné obrazy, fotografie, diapozitivy, transparenty);
- grafické pomůcky (schéma, diagram, tabulka, grafická symbolika).

Textové pomůcky:

- učebnice, slovníky;
- autentické materiály doprovázené textem (např. propagační materiály, mapy, pohlednice, nálepky, reklamní letáky).

Zvukové a audiovizuální pomůcky:

- viz kapitola Zvuková rovina (Výslovnost).

G) Prověřování osvojení

- prověřování znalosti a schopnosti praktického použití jazykových funkcí je součástí zkoušky na úrovni A1, a to při testování řečových dovedností – mluvení, resp. při testování schopnosti ústní interakce (student např. na základě stimulu vztahujícímu se k určité komunikační situaci používá vhodné jazykové funkce a jazykové prostředky pro její vyjádření) a psaní, resp. při ověřování schopnosti produkce jednoduchého psaného textu (student má napsat např. blahopřání k narozeninám);
- průběžná, soustavná a důsledná kontrola toho, zda student rozumí a zda umí správně použít jazykové funkce, je důležitá při všech aktivitách, i při těch, které nejsou na jazykové funkce primárně zaměřeny.

ČTENÍ

Čtení s porozuměním řadíme k základním řečovým dovednostem, které by si měl student na úrovni A1 osvojovat. Někdy bývá čtení ve výuce podceňováno, nácviku čtení s porozuměním (včetně nácviku technik čtení) věnujeme stejnou pozornost jako ostatním řečovým dovednostem.

A) Cíl

Student na úrovni A1 má:

- být schopen přečíst s porozuměním krátká, jednoduše strukturovaná sdělení, která se bezprostředně týkají základních oblastí jeho života a která obsahují jazykové prostředky úrovně A1 s tím, že obsah těchto sdělení je většinou předvídatelný.

Současně student na úrovni A1:

- dokáže vyhledat známá jména, slova a základní fráze v jednoduchých tištěných textech, případně v textech psaných tiskacími písmeny, a podle potřeby se dokáže vracet zpět (např. je schopen si vyhledat ve velmi zjednodušeném novinovém článku základní údaje o lidech, o tom, kde bydlí, kolik jim je let);
- rozumí základním písemným pokynům, instrukcím a upozorněním (např. *Jdi z bodu X do bodu Y.*);
- dokáže v hrubých rysech pochopit obsah jednoduššího písemného informativního materiálu a krátkých jednoduchých popisů, zejména pokud má k dispozici také vizuální oporu (dokáže si např. přečíst jednoduché vzkazy od přátel/kolegů).

Současně je nutné, aby rodilý mluvčí při písemné komunikaci se studentem na úrovni A1:

- vynaložil určité úsilí při vytváření písemných sdělení pro cizince;
- používal jazykové prostředky přiměřené úrovni A1;
- používal tištěné texty, popř. malá a velká tiskací písmena nebo, až jako poslední možnost, čitelné psací písmo.

Zvládnutí náležitého čtení v cizím jazyce na úrovni A1 umožňuje studentovi:

- adaptovat se v českém prostředí (např. porozumět jednoduchým nápisům na nádraží, v obchodě);
- vyhledávat si a zpracovávat potřebné informace v psaném textu (např. základní orientaci v inzerátech).

B) Požadavky na osvojení

Student na úrovni A1 si musí nejprve osvojit grafický systém češtiny. Zvládnutí české abecedy pak studentovi umožňuje osvojovat si základní jazykové prostředky. Současně se předpokládá, že student má takové základní čtenářské dovednosti, aby dokázal:

- identifikovat v textu známá slova;
- využívat různá vodítka pro lepší orientaci v textu (např. obrázky, ale i členění do odstavců, typografickou úpravu, příp. titulky);
- rozpoznávat důležité i méně významné informace.

V případě, že student nedisponuje základními čtenářskými dovednostmi, je nutné ho s nimi nejprve seznámit. Obecné poučení o čtenářské gramotnosti lze nalézt například v příspěvku PROCHÁZKOVÁ, Ivana. Co je čtenářská gramotnost, proč a jak ji rozvíjet? *Metodický portál RVP* [online]. 2006, leden [cit. 30. 5. 2008]. Dostupné na <http://www.rvp.cz/clanek/74/446>
Zejména u jazyků s odlišným grafickým systémem je nutné na začátku seznámit studenty se základními grafickými konvencemi česky psaných tištěných textů (např. s funkcí velkého písmena na začátku věty, se základy psaní interpunkce, se směrem čtení).

Upozornění:

Existují dva způsoby čtení, na oba musíme brát při výuce čtení zřetel:

- tiché čtení s porozuměním – probíhá většinou až u textů doplňkových a dalších textů, nikoli u textů výchozích;
- hlasité čtení – jeho primárním cílem je většinou pouze nácvik správné výslovnosti, nikoli rozvíjení dovednosti čtení; tento druh čtení je využíván zejména na začátku výuky pro fixování správné výslovnosti; k nácviku hlasitého čtení slouží především texty výchozí.

C) Výběr materiálu k osvojování

Vyučující musí pro studenty na úrovni A1 pečlivě vybírat texty pro nácvik dovednosti čtení. Pro výuku čtení lze využívat texty v učebnicích nebo vlastní zdroje. V učebních materiálech češtiny pro cizince se setkáváme v zásadě s těmito typy textů:

- texty výchozí – najdeme je na začátku lekce, slouží obvykle k prezentaci a nácviku nových jazykových prostředků; lze je však využívat i primárně ke čtení, viz např. HOLÁ, Lída. *Czech Express I*. Praha: Akropolis, 2006 nebo např. ADAMOVIČOVÁ, Ana; IVANOVOVÁ, Darina. *Basic Czech I*. Praha: Karolinum, 2007.
- texty doplňkové – slouží primárně ke čtení, opakují známý materiál, nová slova uvádějí v kontextu.

Z vlastních zdrojů můžeme využívat například:

- neupravené, autentické texty, se kterými se student na úrovni A1 může běžně setkat (soubor těchto textů je ale velmi omezen; lze využít např. jídelní lístky, jízdní řády, informační letáky). Seznam vhodných typů textů pro úroveň A1 viz např. HRDLIČKA, Milan; SLEZÁKOVÁ, Markéta a kol. *Nízkoprahové kurzy češtiny pro cizince – příručka*. Praha: Centrum pro integraci cizinců, AUČCJ, Člověk v tísni, 2007, s. 44 (také na www.cicpraha.org/dokumenty/ostatni/nkcpc.pdf);
- upravené texty – na úrovni A1 doporučujeme používat také texty uměle vytvořené, které ovšem musí respektovat základní témata úrovně A1 a počítat s gramatickými a lexikálními omezeními.

Seznam vhodných typů textů pro úroveň A1 viz např. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 234-237.

Omezení při výběru vlastních textů – při nácviku čtení na úrovni A1 není vhodné:

- zařazovat některé typy autentických textů, např. texty z tištěných médií (obsahují celou flexi);
- čist texty určené dětem – obsahují často slovní zásobu, která není frekventovaná a není v reálném životě použitelná;
- pracovat s e-maily bez diakritiky.

Při výběru textů ke čtení na úrovni A1 musí být vyučující schopen posoudit:

- jejich přínos a vhodnost – vybíráme obsahově relevantní texty orientované na konkrétní situaci ze života (např. jednoduché či upravené pozvánky atd.);
- lingvistickou obtížnost – volíme texty s jednoduchou syntaktickou strukturou;
- vhodný rozsah – pracujeme s kratšími, informačně ne příliš zatíženými texty;
- lexikální dostupnost – volíme texty, které neobsahují pro studenta příliš mnoho neznámých slov (nová slova by měla tvořit přibližně 5 % všech slov v textu); velké množství neznámých slov textu může být totiž pro studenta demotivující;
- typ textu – pracujeme pouze s typy textů, které je schopen student zvládnout, viz např. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 234-237.

D) Proces osvojování

Etapy procesu porozumění u (tichého) čtení:

- identifikace písmen, utváření spojení hláska-písmeno;
- spojování grafické formy slova s představou zvukového ekvivalentu;
- identifikace významu jednotlivých slov;
- postížení vztahu mezi slovy, jazykové porozumění.

Při osvojování dovednosti čtení musí student zvládnout:

- techniku čtení;
- porozumění čtenému.

Zejména v počátcích výuky je nutné nacvičovat především tyto základní techniky čtení a současně rozvíjet dovednost porozumění čtenému textu (tyto dva procesy nelze od sebe zcela oddělit).

Techniky čtení:

- orientační čtení (zběžné porozumění textu; cílem je postihnout celkový smysl textu, např. student na úrovni A1 by měl z pozvánky vyrozumět, kdo, kam a proč ho zve);
- selektivní čtení (vyhledávání potřebných informací z textu, např. vyhledávání základních údajů o nějaké osobě).

Upozornění:

U studentů na úrovni A1 nepředpokládáme totální porozumění celému textu, klademe důraz především na to, aby byl schopen:

- vyhledávat cíleně požadované informace (zejména o čase, ceně, místě konání, o místě aktuálního pobytu autora textu atd.);
- identifikovat v textu známá slova.

Hlavní zásady při výuce čtení:

Jak?

- nejprve nacvičujeme základní techniky čtení (orientační, selektivní);
- seznamujeme studenty s různými typy textů, učíme je tak současně strategiím předvídání obsahu (např. u pohlednic, formulářů);
- rozvíjíme schopnost porozumění textu (např. porozumění významu slov z kontextu, práce se slovníkem);
- klademe důraz na čtení s porozuměním (primárně jde o porozumění čtenému).

Kdy a jak?

- nácvik čtení s porozuměním zařazujeme do každé lekce;
- čtení zadáváme také za domácí úkol a ověřujeme porozumění ve třídě;
- nácvik čtení rozvíjíme pomocí různorodých aktivit, ideálně v návaznosti na ostatní dovednosti (psaní, mluvení a poslech).

Jeden z možných postupů výuky čtení s porozuměním (nácvik doporučujeme rozložit do tří fází):

a) aktivity před čtením

- je nutné dostatečně motivovat studenta ke čtení textu;
- současně je nutné aktivizovat vhodné jazykové prostředky (např. tím, že studenty seznámíme předem se slovní zásobou pomocí obrázků, necháme je vyhledávat nová slova ve slovníku, upozorníme je na určité gramatické jevy);

b) aktivity při vlastním čtení

- v začátcích výuky čtení doporučujeme, aby studenti text nejprve slyšeli (příp. aby ho vyučující přečetl nahlas), zejména proto, aby si studenti dokázali spojit grafickou podobu textu se zvukovou;
- v začátcích preferujeme hlasité čtení (studenti čtou sami nahlas, nejprve větu za větou, poté souvisle celý text);
- později přecházíme ke čtení s porozuměním a učíme studenty jednotlivým technikám a dílčím dovednostem zaměřeným na nácvik porozumění psanému textu;

c) aktivity po čtení

- zařazujeme do výuky různé aktivity, které ověřují, zda a do jaké míry student textu skutečně porozuměl.

Doporučení:

Ve výuce se vyučující zaměřuje především na to, aby studenty seznámil se základními technikami čtení, vlastní tiché čtení (porozumění čtenému) doporučujeme zařazovat spíše do domácích aktivit studenta – vyučující ovšem v následující lekci ověří porozumění např. pomocí kontrolních otázek.

Příklad konkrétní aktivity pro výuku čtení:

Čtení jízdního řádu – 1. Aktivity před čtením – vyučující začne vhodnou vstupní motivací, ukáže studentům jízdní řád (v optimálním případě z místa, kde žijí), vysvětlí základní slova, např. jízdní řád, tramvaj, autobus, příp. metro (ideálně

pomocí obrázků); názorně jim ukáže, jaké informace mohou v jízdním řádu nalézt (tedy význam/roli jednotlivých sloupců), a pak jim předvede, jak jízdní řád „číst“; 2. Vlastní čtení – studenti dostanou vlastní jízdní řád tří autobusů (příp. MHD, tramvají, podle situace), mají za úkol si ho přečíst a odpovědět na otázky (např. Který autobus jede do Prahy?); 3. Aktivita po čtení – hraní rolí – polovina skupiny dostane nové jízdní řády, druhá polovina skupiny kartičky s instrukcemi, kam se potřebují v jaký čas co nejrychleji dostat; studenti pak pracují ve dvojicích (dvojici tvoří vždy student z jedné a z druhé skupiny), vyučující je obchází a klade doplňující otázky; v nácviku je možné dále pokračovat, např. studenti dostanou za domácí úkol zjistit, jak často jezdí hromadná doprava v místě jejich bydliště, případně vyhledat spoje v určitý čas přímo na nádraží.

E) Obtíže při osvojování

a) fyziologické obtíže

- vady zraku (při vnímání/receptci);

b) poruchy učení

- dysgrafie (porucha psaní, osvojování si jednotlivých písmen);
- dysortografie (neschopnost naučit se správně pravopis);

c) psychologické obtíže

- nedostatečná motivace ke čtení textů;
- strach z neporozumění textům, které obsahují neznámá slova;

d) jazykové obtíže

- neúplná a nedokonalá znalost jazykových prostředků; nedostatečné osvojení si grafického systému;
- vytvoření špatných návyků při čtení v cizím jazyce, např. neustálým překládáním do mateřského jazyka – za skutečné porozumění čtenému textu se považuje především stav, kdy je student na úrovni A1 schopen porozumět čtenému textu bez překládání do mateřštiny.

F) Prostředky k aktivizaci

K aktivizaci čtení přispívá především čtení textů i mimo výuku. Důležitý je také výběr textů – vyučující by měl vybírat texty se zajímavým obsahem, který se vztahuje k životu studenta.

Pomůcky:

- obrázky, fotografie nebo další prostředky vizuální opory;
- slovník (dvojjazyčný, v optimálním případě čeština v kombinaci s mateřským jazykem nebo hlavním komunikačním jazykem studenta).

Upozornění:

Ne všichni studenti z různých jazykových oblastí mají k dispozici vhodný slovník, ne všechny slovníky na trhu obsahují pro studenty vhodné jazykové informace. V případě, že student ovládá jazyk slovníku na nižší referenční úrovni, práce se slovníkem mu pomůže jen v omezené míře.

G) Prověřování osvojení

- průběžná, soustavná a důsledná kontrola toho, zda student rozumí čtenému textu, např. otázkovým testem (vyhledávání odpovědí/informací v textu např. formou psaných odpovědí na otázky, tj. zaškrtnutí možností nebo dokončování vět; příp. ústní reprodukce textu pomocí návodných otázek vyučujícího); splněním úkolu (student na základě jednoduché instrukce vyučujícího provede nějaký úkon, např. nakreslí, co se v textu stalo); překladem (student si kontroluje porozumění překladem základních slov do svého mateřského jazyka);
- čtení je dovedností, která je součástí zkoušky na úrovni A1, v níž se testuje celková schopnost porozumění čtenému textu.

POSLECH

Poslech je receptivní řečovou dovedností. Pochopení obsahu slyšeného textu je úzce svázáno se zvukovou rovinou češtiny. Poslech tedy představuje svou podobou tvůrčí proces, který se zaměřuje na propojení slyšeného textu s jeho významem.

A) Cíl

Student na úrovni A1 má:

- a) **v rovině akustické**
 - vnímat a rozpoznat charakteristické rysy zvukové podoby češtiny;
 - identifikovat zvukové jednotky nesoucí význam;
- b) **v rovině sémantické**
 - interpretovat celkový význam sdělení;
 - redukovat vyslechnutý text na nejpodstatnější informace.

Současně je ale nutné, aby rodilý mluvčí v komunikaci se studentem na úrovni A1:

- byl v komunikaci se studentem vstřícný;
- produkoval text ve spisovném jazyce;
- volil pomalejší tempo řeči, viz *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého. 2001 a HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 232.
- měl určité zkušenosti s porozuměním u cizinců na úrovni A1.

B) Požadavky na osvojení

Poslech jako komplexní řečová dovednost zahrnuje:

- znalost příslušných jazykových prostředků jednotlivých jazykových rovin;
- tzv. dílčí dovednosti (kontextový odhad, vyvozování a předvídaní, paměť, představivost).

Při nácviu je třeba rozlišovat komunikační situace, v nichž je poslech:

- určený k recepci bez interakce (předpověď počasí, výzvy policie);
- součástí procesu komunikace (při recepci se posluchač současně připravuje na následnou produkci v cizím jazyce).

Dále je třeba věnovat pozornost výuce technik poslechu, student musí umět:

- dokázat rozpoznat hranice známých slov, slovních spojení, syntaktických konstrukcí;
- dokázat využít pauzy v textu k analýze vyslechnutého textu;
- dokázat kompenzovat poslechový deficit (poslechový text je vždy kontextově vázán, je lineární a nevratný – student musí umět požádat o pomalejší tempo projevu mluvčího, o zopakování vyřčeného).

Seznam vhodných typů textů pro úroveň A1 viz např. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 229-232:

- hlášení ve veřejných dopravních prostředcích, na nádražích, letištích;
- předpovědi počasí v rozhlase;
- pokyny policie, hasičů, organizátorů, výstražná zvolání;
- pokyny a dotazy lékaře;
- informace o pohybu v prostoru, o cestě;
- komunikační situace při nakupování, v restauraci.

C) Výběr materiálu k osvojování

Okruhy poslechových textů by podle publikace *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001 měly zachycovat autentické komunikační situace. Pro studenty však bývá poslech autentických českých textů poměrně obtížný (především z hlediska propojení gramatiky a slovní zásoby). Vycházíme z adaptovaných poslechových textů, které doplňujeme texty autentickými. Texty vybíráme na základě jejich přiměřené obtížnosti, autentičnosti, délky, tempa projevu, standardní výslovnosti mluvčího.

V učebních materiálech češtiny pro cizince se setkáváme v zásadě se třemi základními přístupy k výuce poslechu:

- a) učebnice obsahuje v rámci jedné lekce jeden, popř. dva delší adaptované poslechové texty určené k nácviu poslechu, viz např. REŠKOVÁ, Ivana; PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech (Elementary Czech)*. Praha: ÚJOP UK, 2004 nebo např. AIGNER, Alena; GRUBER, Olga. *Tschechisch anders NEU*. České Budějovice, 2004.
- b) v učebnici je větší množství adaptovaných poslechových textů určených především k ústnímu nácviu jazykových prostředků, viz např. HOLÁ, Lída. *New Czech Step By Step*. Praha: Akropolis, 2004.
- c) v učebnici jsou vedle adaptovaných poslechových textů i autentické poslechové texty určené k nácviu dovedností podle publikace *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, viz např. CVEJNOVÁ, Jitka. *Česky, prosím*. Praha: Karolinum, 2008.

D) Proces osvojování

Vnímání a chápání zvukového textu se uskutečňuje simultánně ve čtyřech fázích:

- sluchové vnímání textu bez dešifrování smyslu (akustické vnímání);
- upřesňování deformovaných zvukových obrazů (asimilativní doplnění);
- identifikace doplněných obrazů slov s jejich významem (pochopení);
- pochopení smyslu výpovědi se zřetelem ke kontextu (interpretace).

Více viz např. CÍCHA, Václav. *Metodika ruského jazyka*. 1. svazek. Praha: SPN, 1982.

Jeden z možných postupů výuky čtení s porozuměním (návčik doporučujeme rozložit do tří fází):

a) aktivity před poslechem

- je nutné motivovat studenta k poslechu, navodit kontext, který mu snáze pomůže porozumět hlavním myšlenkám textu;
- současně je nutné aktivizovat známou slovní zásobu, klíčová slova (např. vizuálně) a potřebné gramatické struktury;

b) aktivity při vlastním poslechu

ověřující globální porozumění

- výběr správné odpovědi ze tří nebo čtyř nabízených (tzv. multiple-choice);
- výběr pravdivé odpovědi;
- přiřazení správné informace (např. šipkou);

ověřující selektivní porozumění

- vypisování klíčových slov (vlastní jména, čísla, časové a prostorové údaje apod.);
- vyhledávání slov, která student slyšel, např. v textu nebo na obrázcích;
- doplňování vynechaných slov (tzv. open text);
- nahrazování slov v textu;

ověřující detailní porozumění

- přiřazení slyšeného textu k obrázkům, k jiným psaným textům;
- seřazení správného pořadí vět v předloženém textu;
- odpověď na detailní otázky ke slyšenému textu;

c) aktivity po poslechu

- odpovědi na otázky (Kdo? Co? Kde? Kdy? Jak? Proč?);
- znázornění poslechového textu pantomimou (je-li to možné vzhledem k obsahu textu);

- převyprávění obsahu textu vlastními slovy;
- využití autentických poslechových textů po předchozím návčiku dané komunikační situace.

Doporučení:

- snažíme se do každé vyučovací jednotky zařazovat krátká cvičení na poslech s porozuměním;
- dbáme na to, aby student slyšel text minimálně 2–3x;
- poslechový text nikdy nepřerušujeme;
- využíváme diktáty, které spojují poslech s dovedností zapsat slyšený text;
- snažíme se, aby student měl co nejvíce možností k imitování slyšeného textu.

Příklad konkrétní aktivity pro výuku poslechu:

Rodina (adaptovaný poslechový text viz HOLÁ, Lída. New Czech Step By Step. Praha: Akropolis, 2004, s. 29) – 1. Aktivity před poslechem – pomocí obrázků aktivizujeme u studentů slovní zásobu k danému tématu, vytvoříme se studenty na tabuli minirodokmen rodiny a pojmenujeme jednotlivé členy rodiny nebo můžeme vytvořit minirodokmen pomocí malovaného diktátu – jeden student maluje na tabuli to, co mu ostatní diktují (např. Otec je vysoký.); 2. Vlastní poslech – studenti si při prvním poslechu zapisují (nebo kreslí), které členy rodiny znají; při dalším poslechu si zapisují jména a profese osob, při třetím poslechu zapisují jejich vlastnosti nebo mohou doplňovat vynechaná slova v textu; 3. Aktivity po poslechu – řešení úkolů k poslechovému textu kontrolujeme frontálně nebo ve dvojicích pomocí otázek (Jak se jmenuje matka? Co dělá Filip? apod.), doplňujeme, vysvětlujeme to, čemu studenti neporozuměli; 4. Studenti během posledního poslechu sledují text včetně doplněných informací. 5. Další aktivity – studenti sami vytvářejí podobný text o své nebo fiktivní rodině, využívají v něm slovní zásobu a strukturu z poslechového textu; dále je možné, aby studenti sehráli interview.

E) Obtíže při osvojování

a) fyziologické obtíže

- vady sluchu (např. nedoslýchavost posluchače);

b) psychologické obtíže

- strach z nedorozumění;
- nedostatek zájmu;
- nedostatek soustředění;
- potřeba detailního porozumění (jako v mateřském jazyce);
- dezinterpretace neverbálních signálů (přímý poslech);
- neznalost sociokulturního kontextu;

c) jazykové obtíže

- neschopnost rozlišit české hlásky a hranici slov;
- neznalost použitých jazykových prostředků;

d) obtíže spojené s nedostatečně osvojenou poslechovou technikou

- neschopnost odhadnout význam určité pasáže z kontextu;
- nesprávná globální a selektivní recepce;
- neznalost kompenzačních strategií;

e) jiné obtíže

- komunikace s rodilým mluvčím, který se nepřizpůsobuje nebo nemůže přizpůsobit komunikaci s cizincem (akustické zvláštnosti mluveného projevu rodilého mluvčího, jako například vysoké tempo řeči, nedbalá výslovnost);
- hluk, zkreslení zvuku (telefon), povětrnostní podmínky;
- velká vzdálenost mluvčích.

F) Prostředky k aktivizaci

K aktivizaci poslechu přispívá především kontakt cizince s českým prostředím a s českými mluvčími. Důležitou roli hraje také tzv. nezáměrný poslech, tj. poslech bez snahy o porozumění (např. poslech rádia při práci). Výraznou motivací k poslechu je také očekávání studenta, který chce porozumět prostředí, v němž nyní žije.

Zvukové pomůcky:

a) autentické

- vyučující a jeho promluvy při výuce;
- texty určené pouze k recepci (nahrávky veřejných hlášení, hlášení na nádražích, v metru apod.);
- nahrávky reálných komunikačních situací (dialogů, rozhovorů v telefonu, na Skypu, web-kamerou apod.);
- autentické poslechové materiály převzaté z rozhlasu, televize, filmu, internetu;

b) adaptované

- poslechové materiály v učebnicích (audiokazety, CD, videokazety, DVD);
- úryvky z televize, z filmu, z rozhlasového vysílání.

G) Prověřování osvojení

- průběžná, soustavná a důsledná kontrola se zaměřuje na globální či selektivní porozumění slyšenému textu; přirozené propojování poslechu s mluvením;
- nácvik kompenzace poslechového deficitu v případě, kdy student neporozumí celému slyšenému textu nebo jeho části;
- poslech s porozuměním je dovedností, která je součástí zkoušky na úrovni A1, v níž se testuje celková schopnost porozumění slyšenému textu.

PSANÍ

Psaní je kulturně podmíněnou řečovou dovedností. V moderní společnosti, kde je náležitě zvládnutí psané komunikace jednou z důležitých podmínek profesního a společenského uplatnění, je tedy nezbytně nutné, aby si každý jedinec osvojil alespoň její základy. Psaní se často v cizojazyčné výuce nevěnuje dostatečná pozornost. Při výuce psaní na úrovni A1 přistupujeme diferencovaně ke studentovi, který ovládá latinku, a k tomu, který ji neovládá. Věnujeme se tedy v podstatě výuce psacích a tiskacích písmen. Psaní na této úrovni slouží studentovi primárně ke grafickému záznamu jednoduchých informací, ať už si je student zaznamenává pro sebe, či pro druhé.

A) Cíl (v rovině produkce)

Student na úrovni A1 má:

- umět napsat jednoduché věty s určitým komunikačním cílem.

Student na úrovni A1 má ovládat:

- českou abecedu a základní pravidla spojená s realizací psaného projevu;
- opis jednotlivých slov a krátkých textů podle vzoru;
- potřebné jazykové prostředky – slovní zásobu, gramatiku, jazykové funkce;
- určité zvyklosti, které vyžaduje psaná forma sdělení;
- kompenzační strategie psaní.

Současně je ale nutné, aby rodilý mluvčí v písemném styku se studentem na úrovni A1:

- vynaložil určité úsilí k pochopení záměru studentovy psané produkce;
- toleroval určité nedostatky, které se mohou projevit ve ztvárnění písma, v pravopise, v gramatice i ve slovní zásobě, ve formálních zvyklostech pro psané projevy v češtině.

B) Požadavky na osvojení

Pro nácvik osvojení grafického systému je vhodné rozlišovat dvě skupiny studentů:

- ty, kteří neovládají latinku;
- ty, kteří latinku ovládají.

Pokud student na úrovni A1 latinku neovládá, musí:

- se naučit rozlišovat jednotlivá písmena české abecedy (jak tiskací, tak psací);
- zvládnout náležitý tvar českých písmen primárně v tiskací podobě, pokud to je možné a účelné, pak i tvary psacího písma;
- se seznámit s dalšími charakteristikami českého grafického systému.

Pokud student na úrovni A1 latinku ovládá, musí:

- se seznámit se základními charakteristikami českého grafického systému.

Student před přikročením k realizaci psané produkce musí:

- být schopen zaznamenat jednotlivá slova (např. kvůli jejich vyhledání ve slovníku);
- být schopen zaznamenat krátký text přiměřené jazykové úrovně podle diktátu.

V rámci zvládnutí vlastní psané produkce v češtině musí student umět:

- vyplnit formulář se základními osobními údaji;
- napsat jednoduché údaje o sobě, o tom, kde žije, co dělá;
- napsat krátký, jednoduchý text na pohlednici, blahopřání apod.;
- napsat nebo zaznamenat jednoduchý vzkaz;
- sepsat jednoduchou žádost.

C) Výběr materiálu k osvojování

Vyučující by měl zaměřit výuku psané produkce především s ohledem na konkrétní komunikační potřeby a priority studentů, které se budou lišit v jednotlivých skupinách, a proto by o nich měl mít vyučující přehled. Všichni studenti, pokud jsou gramotní, by si měli osvojit alespoň základy českého grafického systému.

V učebních materiálech češtiny pro cizince se setkáváme v zásadě se třemi základními přístupy k výuce psaní:

- věnují procvičování psané produkce menší pozornost, student není veden k systematickému nácviku grafické soustavy ani psané produkce, např. ŠTINDL, Ondřej. *Easy Czech Elementary*. Praha: Akronym, 2008.
- procvičují především grafický systém v souvislosti s osvojováním jednotlivých jazykových prostředků, např. HRONOVÁ, Karla. *Úvodní audioorální kurs češtiny pro výuku zahraničních studentů Fifty Steps*, Praha: ÚJOP UK, 1994.
- zaměřují se na nácvik psané produkce tak, jak ji vymezuje *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*, např. REŠKOVÁ, Ivana; PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech (Elementary Czech)*. Praha: ÚJOP UK, 2004.
- zaměřují se pouze na nácvik psaní, např. KEMPŇÁ, Hana. *Písanka pro zahraniční studenty*. Praha: Univerzita Karlova, 1988.

D) Proces osvojování

Hlavní zásady při nácviu grafického systému a psané produkce:

Jak?

- začínáme s nácviem malých tiskacích písmen, studenti kopírují správné tvary písmen podle vzoru;
- poté nacvičujeme záznam jak velkých tiskacích, tak případně i malých a velkých psacích písmen, student kopíruje správné tvary písmen podle vzoru;
- později studenti kopírují podle vzoru celá slova a fráze;
- následně studenti kopírují jednotlivá slova do vynechaných kolonek, např. do formulářů, podle příloženého vzoru či kopírují potřebné fráze, např. blahopřání;
- studenti nakonec sami přistupují k vlastní samostatné produkci psaného textu.

Kdy a jak?

- seznámíme studenty s jednotlivými písmeny až poté, co si osvojí popis jejich grafické realizace;
- aktivity určené k nácviu psané produkce a osvojení si grafického systému zařazujeme už od prvních lekcí;
- nácvik psaní provádíme prostřednictvím různých cvičení (i těch, která primárně na psaní zaměřena nejsou – zapisování nové slovní zásoby, výuka gramatiky, zápis při poslechu apod.).

Doporučení:

- vyučující by měl důsledně opravovat psané texty studentů, dávat jim vždy předtištěné vzory, ve kterých jsou slova, fráze zapsány správně.

Upozornění:

- je nežádoucí, aby si studenti psali poznámky při výuce pomocí svých fonetických záznamů (svou fonetickou transkripcí, např. na bázi svého mateřského jazyka), protože pak nemohou využívat výhody psané komunikace – vyhledat si neznámé slovo ve slovníku, požádat o pomoc rodilého mluvčího apod. (HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 22);
- zvládnutí psacího písma je často vyučujícími přeceňováno, studenti na úrovni A1 by se je měli spíše naučit číst, pokud nemají nutné důvody k aktivnímu osvojení jeho podoby.

Jeden z možných postupů výuky psaní:

a) výklad/vnímání

- při nácviu grafického systému předkládáme studentům adekvátní psané vzory;
- při nácviu psané produkce prezentujeme jednotlivé modely cílové psané produkce (realizace textů psacím i tiskacím písmem);

b) nácvik – doporučené aktivity

doporučené aktivity při nácviu grafického systému

- kopírování písmen, slov, vět, krátkých textů;
- doplňování písmen, slov, vět, krátkých textů;
- diktáty slov, vět, krátkých textů;

doporučené aktivity při nácviu psané produkce

- různá cvičení, která aktivizují potřebné jazykové prostředky včetně jazykových funkcí;
- různá reprodukční cvičení, která se zaměřují na imitaci psaných vzorů;
- kolektivní psaná produkce a její rozbor;
- individuální psaná produkce a její rozbor;

c) opakování

- při opakování se zaměřujeme především na ty jevy, které studentovi činí největší potíže, cvičení střídáme a zařazujeme je v každé vyučovací jednotce.

Příklad konkrétní aktivity pro výuku psaní:

Vyplňování formuláře – 1. vyučující seznámí studenty se slovní zásobou, která by se mohla ve formulářích objevit, např. datum narození, stav; 2. studenti dostanou dva formuláře, jeden je již vyplněný, druhý je prázdný; studenti nejprve přenesou do prázdného formuláře údaje z vyplněného formuláře; mají si uvědomit názvy rubrik a jejich obsah, ale současně si procvičují náležitě tvary písmen; 3. do částečně vyplněného formuláře doplňují studenti nevyplněné údaje; 4. vyučující zkontroluje správnost zápisu a opraví případné chyby; 5. studenti pak vyplní prázdný formulář, a to tak, že přepíší své údaje (již opravené) z vyplněného formuláře do formuláře načisto; 6. studenti vyplní prázdný formulář již samostatně, bez použití vzoru.

Psaní blahopřání – 1. vyučující seznámí studenty s typickými frázemi používanými při realizaci jazykové funkce blahopřání; 2. studenti si vyberou z nabízených prostředků jeden, který považují za vhodný, a použijí ho k vytvoření blahopřání, vyučující zápis zkontroluje a opraví; 3. studenti přepíší text na pohled či do blahopřání a mohou ho poslat svému spolužákovi, kamarádovi apod.

E) Obtíže při osvojování

a) poruchy učení

- dysgrafie (obtíže při osvojování jednotlivých písmen);
- dysortografie (neschopnost naučit se správně pravopis);

b) psychologické obtíže

- povahové, osobnostní rysy studenta;
- věk studenta;
- nejistota;
- strach z neúspěchu, nutnost vyrovnat se s potížemi;
- neochota prezentovat své psané texty před ostatními;

c) jazykové obtíže

- odlišný grafický záznam ve srovnání s rodným jazykem studenta (interference z rodného jazyka) – vyučující by si měl být vědom toho, že ne všechny druhy grafického záznamu vycházejí z abecedního principu, ale např. i z obrázkového písma, nebo že zachycují pouze konsonanty; je tedy nutno studenta seznámit s tvary písmen (tištěných i psaných rukou);
- nezvládnutí dalších prvků grafického systému;
- nezvládnutí potřebných jazykových prostředků;

d) jiné obtíže

- nevhodné pomůcky ke psaní;
- nevhodné prostředí, např. špatné osvětlení.

F) Prostředky k aktivizaci

K aktivizaci psaní přispívá především kontakt cizince s českým prostředím a s českými mluvčími.

Pomůcky k výuce grafického systému:

- přehled písmen české abecedy jak tiskacích, tak psacích.

Pomůcky k výuce psané produkce:

- dotazníky, formuláře (předepsané i prázdné);
- obálky (s předepsanou adresou);
- předepsaná blahopřání k narozeninám, svátku, Vánocům, novému roku, Velikonocům;
- předepsané pohledy, pozdravy z dovolené, z výletu;
- krátké e-mailové zprávy, textové zprávy;
- vzkazy, oznámení.

Další pomůcky:

- komiksové obrázky s bublinami.

G) Prověřování osvojení

- průběžná, soustavná a důsledná kontrola toho, zda student ovládá techniku psaní a dokáže zaznamenat text při různých aktivitách nezaměřených primárně na psaní;
- porovnání písma studenta s písmem vzorovým.

Psaní je řečovou dovedností, která je součástí zkoušky na úrovni A1, v níž se testuje celková schopnost studenta napsat jednoduché věty s určitým komunikačním cílem.

MLUVENÍ

Mluvení je aktivní produktivní řečovou dovedností. V praxi probíhá mluvení v naprosté většině v kombinaci s poslechem s porozuměním, neboť monologické projevy jsou vzácné. Obě tyto složky mluvené komunikace jsou vzájemně podmíněny a vzájemně se ovlivňují. Nicméně v didaktice cizích jazyků je mluvení považováno za samostatnou řečovou dovednost a stejně k němu přistupujeme i my.

A) Cíl (v rovině produkce)

Student na úrovni A1 má:

- umět vyjádřit mluvenou formou svůj základní komunikační záměr, tj. koncipovat sdělení (předjazykový koncept), zformulovat jazykovou promluvu (jazyková formulace konceptu) a artikulovat promluvu (zvuková realizace).

Současně je ale nutné, aby rodilý mluvčí v komunikaci se studentem na úrovni A1:

- měl určité zkušenosti s porozuměním u studentů na úrovni A1;
- byl schopen komunikaci řídit, usměrňovat a udržovat;
- motivoval studenta ke komunikaci a pomáhal mu při ní překonávat různé obtíže.

Zvládnutí náležitého mluvení v cizím jazyce na úrovni A1 umožňuje studentovi:

- získávat v českém prostředí informace, které jsou nezbytně nutné k realizaci jeho komunikačních cílů;
- jednoduchým způsobem sdělovat pocity, nálady, zkušenosti, myšlenkové obsahy apod.;
- vstupovat do interakcí s českými rodilými mluvčími;
- osvojit si různé role v rámci dialogu v češtině.

Blíže viz HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 84 a *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

B) Požadavky na osvojení

Pro úspěšnou realizaci mluvního aktu student musí:

- seznámit se s příslušnými jazykovými prostředky (tzn. výslovnost, rozsah slovní zásoby, gramatické minimum a jazykové funkce na úrovni A1);
- osvojit si dovednosti spadající do sociokulturní kompetence;

- využít naučené kompenzační strategie;
- aplikovat vlastní psychologické schopnosti.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001 uvádí, že student na úrovni A1 dokáže mluvit o:

- sobě;
- své rodině;
- práci a o jiném společenství, které je mu blízké.

Seznam komunikačních situací pro úroveň A1 viz HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 86:

- navázání prvotního kontaktu se známými i neznámými lidmi;
- pozvání;
- dotaz na znalost komunikačního kódu;
- cestování;
- sdělování osobních údajů na policii, v hotelu, na celnici;
- komunikování při nakupování;
- objednávání jídla a pití v restauraci;
- uskutečnění návštěvy u lékaře;
- telefonování.

Upozornění:

Na úrovni A1 není možné připravit studenta na širší počet komunikačních situací. Student se ale často dostane do situace, v níž mu jazykové prostředky a osvojená dovednost mluvení nebudou postačovat, a komunikace tak bude narušena. Pro tyto případy si student musí osvojit určité kompenzační strategie (nejprve v rovině jazykových funkcí, později i v rámci nácviku mluvení).

Příklady kompenzačních strategií:

- využití gest či názorného pohybového předvedení skutečnosti, např. *Máte ... („pantomimicky“ ukazuje šroubování žárovky do lampy); Chci ostříhat takhle.* (ukazuje formu stříhu); *Nemáte tohle ...?* (ukazuje na čepici)
- vypomáhání si jiným cizím jazykem, např. *Moment, nevím, jak je česky slovo „carpet“; Anglicky je to „pot“.* *Jak se to řekne česky?*
- přechod na jiný jazykový kód, např. *Mluvíte anglicky?*
- jednoduchý popis věci či skutečnosti, např. *Je to věc. Potřebuju jít do bytu. Tam jsou dveře. Dveře jsou zavřené a nemůžu dovnitř. Já potřebuju tu věc.* (= klíč)

Více informací o kompenzačních strategiích viz např. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 80.

C) Výběr materiálu k osvojení

Mnoho současných učebnic a metodických příruček vzniklo před vydáním *Společného evropského referenčního rámce pro jazyky*, v němž je kladen důraz na komplexně chápanou komunikační kompetenci. Tyto materiály se zaměřují více na nácvik jazykových prostředků než na nácvik samotné dovednosti mluvení.

V učebních materiálech češtiny pro cizince se setkáváme v zásadě se třemi základními přístupy k výuce mluvení:

- zaměřují se na témata odpovídající úrovni A1, viz např. MATULA, Ondřej. *Český den*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2007, REŠKOVÁ, Ivana; PINTAROVÁ, Magdalena. *Chceme si porozumět a domluvit se*. Brno: Masarykova univerzita, 2008 nebo REŠKOVÁ, Ivana; PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech (Elementary Czech)*. Praha: ÚJOP UK, 2004.
- neobsahují systematický nácvik dovednosti mluvení, ale zpracovávají hlavní komunikační situace, které zhruba odpovídají úrovni A1, a zaměřují se na předřečová a řečová cvičení i aktivity k nácviku mluvení, viz např. ADAMOVIČOVÁ, Ana; IVANOVOVÁ, Darina. *Basic Czech I*. Praha: Karolinum, 2007, HOLÁ, Lída. *Czech Express I*. Praha: Akropolis, 2006, HOLÁ, Lída. *Czech Express II*. Praha: Akropolis, 2006, NÝVLTOVÁ, Dana; PINKOVÁ, Jitka. *Česky v Česku pro studenty se znalostí ruštiny I*. Praha: Akropolis, 2008 nebo ŠTINDLOVÁ, Barbora a kol. *Česky v Česku I*. Praha: Akropolis, 2008 a ŠTINDLOVÁ, Barbora a kol. *Česky v Česku II*. Praha: Akropolis, 2008.
- nezaměřují se systematicky na nácvik dovednosti mluvení, zaměřují se pouze na nácvik jazykových prostředků, viz např. HRONOVÁ, Karla; TURZÍKOVÁ, Milada. *Čeština pro cizince*. Plzeň: Fraus, 1998.

D) Proces osvojení

Hlavní zásady při výuce mluvení:

Jak?

- ústní interakci nacvičujeme vždy v rámci konkrétní komunikační situace;
- zaměřujeme se vždy na jednu určitou komunikační situaci;
- snažíme se o nácvik mluvení v jeho komplexnosti, např. nacvičujeme správnou gramatickou strukturu, použití správných variant jazykových funkcí, výslovnost.

Kdy a jak?

- během vyučovacího procesu mluvíme přednostně česky;
- aktivity spojené s nácvikem mluvení zařazujeme jako nedílnou součást každé vyučovací jednotky;
- nácvik mluvení provádíme prostřednictvím různých aktivit.

Jeden z možných postupů výuky mluvení (nácvik doporučujeme rozložit do tří fází):

- aktivita před samotným mluvením** – vyučující připravuje studenta nejprve na úrovni zvládnutí jazykových prostředků;
 - cvičení zaměřená na nácvik výslovnosti, slovní zásoby, gramatického minima;
 - cvičení kombinovaná zaměřená na nácvik jazykových funkcí v komunikačních situacích;
 - cvičení předřečová (cvičení zaměřená nejen na automatizaci jazykových struktur, ale i na zautomatizování realizace jazykových funkcí, např. na užívání jazykových prostředků s náležitou výslovností a intonací);
- vlastní nácvik mluvení**
 - studentovi nejprve prezentujeme komunikační situaci (pomocí obrázku, textu, CD, televizního záznamu apod.), k níž se vztahuje vlastní nácvik mluvení (student, který nezná středoevropskou realitu, potřebuje podrobnější prezentaci komunikačních situací);
 - zprostředkováváme studentovi informace týkající se různých mimojazykových skutečností (tzv. sociokulturní minimum);
 - vlastní nácvik mluvení provádíme prostřednictvím různých aktivizačních cvičení na rozvoj dovednosti mluvení, např. reprodukce mikrodialogů (tzn. velmi krátký dialog, studenti se ho naučí nazpaměť nebo jej nepatrně obměňují); kladení otázek a formulování odpovědi (vyučující nebo jiný mluvčí položí otázku, na kterou musí student reagovat); obměňování vzorových dialogů; nacvičování simulovaných rozhovorů (s použitím klíčových slov; situační rozhovory); využití aktivit s dramatickými prvky (tzv. role-plays); popisování obrázku; hraní jazykových her; řešení problému (tzv. problem-solving activities).

Doporučení:

- vyučující by neměl během mluvení zapomínat na opravování chyb; v přípravné fázi opravujeme chyby ihned, ve fázi vlastního nácviku nevyslovujeme opravy během vlastního ústního projevu či interakce studenta, ale poznamenáváme si je a analyzujeme je až po ukončení výstupu aktivity.

Příklad konkrétní aktivity pro výuku mluvení:

Seznamování se – 1. vyučující ukáže studentům obrázky z prostředí oslavy, zopakuje se studenty seznamovací fráze včetně pozdravů a frází týkajících se loučení; 2. každý student dostane jeden lísteček s českým jménem a zaměstnáním; studenti chodí po třídě a navzájem se představují, pak vyučující zopakuje, jak je možné představit druhou osobu; 3. studenti utvoří dvojice, v nichž oba členové znají jméno a zaměstnání svého komunikačního partnera; dvojice si najde jinou dvojici a navzájem si představují své komunikační partnery; 4. dvojice se v rámci čtveřice promíchají a hledají si v učebně nové komunikační partnery, kterým se opět představí, vyučující sleduje a kontroluje průběh celé aktivity.

E) Obtíže při osvojování

a) fyziologické obtíže

- vady mluvidel;
- různé typy patologie řeči;

b) psychologické obtíže

- strach z chyb při mluvení;
- stres vyvolaný častým opravováním ze strany vyučujícího;
- osobní ostych, nechuť předvádět se (např. neochota spolupracovat při kreativních aktivitách, které se zaměřují na nácvik mluvení a využití různých kompenzačních strategií);
- obava z neúspěchu, z nedorozumění a ze společenského faux pas, které může nastat na základě odlišných sociokulturních a individuálních zvyků.

c) jazykové obtíže

- interference, projektování struktury mateřského jazyka do struktury jazyka cizího;
- při komplexním propojování několika aspektů dovednosti najednou (během mluvení musí student aktivně používat jazykové prostředky, aktivovat své jazykové schopnosti a dovednosti, využívat svých sociokulturních znalostí a popřípadě i kompenzačních strategií).

F) Prostředky k aktivizaci

K aktivizaci mluvení přispívá především kontakt cizince s českým prostředím a s českými mluvčími, a to jak s vyučujícím, tak i s ostatními rodilými mluvčími.

Textové pomůcky:

- neautentické a adaptované materiály;
- autentické materiály (např. propagační materiály, mapy, pohlednice, nálepky, reklamní letáky).

Vizuální pomůcky:

a) konkrétní předměty

- autentické předměty (např. kniha, sklenice, bota);
- napodobeniny skutečnosti (např. plyšová hračka v podobě kočky symbolizuje živou kočku; srdce symbolizuje lásku);

b) obrázky

- autentické obrazové materiály (např. nástěnné obrazy, fotografie, diapositivy, transparenty);
- obrázky kreslené vyučujícím;
- soubory obrazů (tzn. vyučující postupně sestavuje v logickém sledu obraz z jednotlivých částí, které jsou ve vzájemném vztahu);

c) grafické pomůcky

- schémata, diagramy, tabulky;
- grafická symbolika.

Audiovizuální pomůcky:

- videopřehrávač, DVD přehrávač;
- videokazety, DVD, mikrokazety;
- počítač;
- videokamera.

G) Prověřování osvojení

- průběžná, soustavná a důsledná kontrola toho, zda uchazeč o zkoušku rozumí a umí jazykově reagovat, je důležitá při všech aktivitách, i při těch, které nejsou na mluvení primárně zaměřeny;
- mluvení je základní komplexní dovedností, která je součástí zkoušky na úrovni A1, v níž se testuje celková schopnost ústní interakce.

SOCIOKULTURNÍ MINIMUM

Je důležité, aby student na úrovni A1 také získal znalost určitého sociokulturního minima, bez něhož by bylo jeho začlenění do české společnosti neúplné. Tím, že se student současně seznamuje se základními sociokulturními aspekty života v České republice, vytváří si všechny předpoklady k tomu, aby byl při interakci s rodilým mluvčím a českým prostředím komunikačně úspěšný.

A) Cíl

Student na úrovni A1 má:

- ovládat základní společenské normy se zřetelem k základním komunikačním situacím na úrovni A1;
- tyto základní společenské normy umět využívat v běžných situacích každodenního života (např. při nakupování);
- dokázat kompenzovat eventuální nedostatky.

Současně je ale nutné, aby rodilý mluvčí v komunikaci s uchazečem o zkoušku na úrovni A1:

- projevoval určitou míru tolerance v případě narušení některých společenských norem;
- byl vstřícný při komunikaci s cizincem, tj. mluvil zřetelně, pečlivě, jasně a s delšími odmlkami;
- měl určité zkušenosti s komunikací s cizinci na úrovni A1, viz např. *Příručka pro snadnější porozumění s cizincem* [online]. 2007 [cit. 29. 5. 2008]. Dostupné na [www: http://www.cicpraha.org/dokumenty/ostatni/prirucka_komun_s_ciz_brozura.pdf](http://www.cicpraha.org/dokumenty/ostatni/prirucka_komun_s_ciz_brozura.pdf)

Zvládnutí základních stránek sociokulturní kompetence v cizím jazyce:

- umožňuje cizinci komunikovat v běžných situacích a usnadňuje mu komunikaci a začlenění do české společnosti;
- rozhoduje o tom, zda vůbec nebo do jaké míry se bude rodilý mluvčí snažit s cizincem komunikovat.

B) Požadavky na osvojení

Prostřednictvím jazykové výuky student na úrovni A1 má:

a) osvojit si základní informace o České republice

- rozdělení České republiky na Čechy, Moravu a Slezsko, název hlavního města, podle možností prezentovat státní vlajku, hymnu a znak;

- používání odlišných jednotek, např. míry, váhy a velikosti;
- počasí a podnebí v České republice (základní informace o čtyřech ročních obdobích, průměrné měsíční teploty);

b) získat základní informace o mimojazykových faktech souvisejících s jeho pobytem v ČR

- každodenní život v České republice (jídlo, pití, obvyklá doba konzumace jednotlivých jídel, státní svátky, pracovní doba, činnosti ve volném čase, pozvání do restaurace);
- mezilidské vztahy (porozumění základním rodinným vztahům v ČR, vztahům mezi pohlavími, v práci, v komunikaci s policií, s úředníky);
- hodnoty, víra a postoje (tradice, náboženství, tabuizovaná témata, vánoční a velikonoční zvyky);
- společenské konvence (návštěva v české rodině, dochvilnost, dárky, obléčení, pravidla chování a konverzace a tabu v těchto oblastech, loučení);
- rituály a obyčeje (např. při narození, při uzavírání manželství, při pohřbu, chování posluchačů a diváků na veřejných představeních a obřadech; oslavy narozenin, svátků, výročí svatby);

c) osvojit si základní společenské normy řečového chování v těchto případech

- základní zdvořilostní fráze: *prosím, děkuji, promiňte, ahoj, dobrý den;*
- tykání a vykání v závislosti na typu situace a na sociálních rolích;
- vhodné formy oslovení včetně správného používání titulů².

Vzhledem k tomu, že rozdíly v některých oblastech sociokulturní kompetence nalezneme i mezi jednotlivými evropskými státy, odkazujeme na následující základní práce, které obsahují poučení o tom, které základní sociokulturní znalosti a dovednosti si musí student na úrovni A1 osvojit:

- HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 15-29.
- *Společný evropský referenční rámeček pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 104-105.

Obecně platí, že čím je čeština vzdálenější od mateřského jazyka studenta, tím jsou sociokulturní aspekty při výuce češtiny důležitější. Doporučujeme proto věnovat jim ve výuce více času, neboť je třeba počítat s tím, že v takových případech osvojení sociokulturních dovedností je obtížnější.

² Poznámka: Neočekává se, že se na této úrovni student seznámí se stratifikací češtiny a s vhodným užíváním příslušného kódu v určité situaci: student na úrovni A1 by se měl naučit používat pokud možno neutrální a hovorovou vrstvu spisovné češtiny.

C) Výběr materiálu k osvojení

V učebnicích češtiny pro cizince se setkáváme v zásadě se třemi přístupy k výuce sociokulturní kompetence:

- sociokulturní znalosti a dovednosti jsou plně integrovány do plánu jednotlivých lekcí, jsou prezentovány implicitně, v různých jazykových situacích, viz např. HÁDKOVÁ, Marie. *Čeština pro cizince a azylanty A1 a A2*. Praha: MŠMT, 2007 nebo MATULA, Ondřej. *Český den*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2007.
- sociokulturní znalosti jsou předávány pouze v omezené míře a spoléhá se částečně na to, že vyučující zprostředkuje tyto znalosti hlavně na základě vlastních zkušeností, příp. na analogii v rodném jazyce studenta, viz např. ČECHOVÁ, Elga; TRABELSIOVÁ, Helena; PUTZ, Harry. *Chcete mluvit česky?* Liberec, 1995.
- neobsahují žádné poučení o sociokulturním minimu a vyučující musí hledat poučení v jiných materiálech, viz např. BISCHOFOVÁ, Jana, HRDLIČKA, Milan. *Sociálně-kulturní minimum pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany*. Praha: MŠMT, 2007.

Poučení o tom, se kterými jevy ze života v České republice byste měli studenty seznámit, viz např. HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 15-29.

Student se může seznámit s potřebným sociokulturním minimem i před výukou a před vstupem do České republiky (např. prostřednictvím internetových stránek, např. projekt Doma v České republice seznamuje s životem v České republice v šesti jazykových verzích: české, anglické, ruské, ukrajinské, vietnamské a arménské. Doma v České republice. [online]. 2005 [cit. 29. května 2008]. Dostupné z <http://www.domavcr.cz>

D) Proces osvojení

Hlavní zásady při výuce sociokulturních dovedností:

Jak?

- doporučujeme, aby vyučující věnovali zvláštní pozornost sociokulturním aspektům ve vyučování, neboť je velmi pravděpodobné, že na rozdíl od dovedností tvoří tyto jevy a informace součástí předchozích zkušeností studenta, a proto mohou být působením stereotypů deformovány;
- zaměřujeme se vždy na konkrétní jev v závislosti na konkrétní komunikační situaci (např. je-li tématem lekce „představování“, vyučující dbá na to, aby seznámil studenty především se základními konvencemi představování, jako např. s podáním ruky, pořadím představování, frázemi a pozdravy typu *dobrý den, jmenuji se, těší mě*);
- snažíme se o komplexní rozvíjení sociokulturních dovedností (např. seznámíme studenty s formálními a neformálními způsoby seznamování v základních komunikačních situacích).

Kdy a jak?

- nácvik sociokulturních dovedností by měl být součástí každé lekce (prezentace českých reálií a výklady odlišností by měly být implicitně obsaženy v učebních materiálech);
- k nácviku můžeme používat přímo některá učebnicová cvičení zaměřená na posílení sociokulturní kompetence (např. v učebnici HOLÁ, Lída. *New Czech Step By Step*. Praha: Akropolis, 2004, s. 12 najdeme cvičení na rozlišování formálního a neformálního vyjadřování a současně obrázky, které rozdíl dobře ilustrují; těchto cvičení je však v učebnicích obecně velmi málo);
- nácvik správných sociokulturních návyků provádíme i prostřednictvím různých aktivit a cvičení, které nejsou primárně zaměřeny na rozvoj sociokulturních dovedností – např. při čtení textů o české rodině, tj. textu určeného i k rozvíjení dovednosti čtení, se studenti současně seznamují s tím, jak česká rodina vypadá;
- výuka sociokulturních znalostí by měla být komplexní (vyučující musí mít aktuální informace o dění v české společnosti).

Doporučení:

Při výuce sociokulturních dovedností pomáhá, když je vyučující seznámen se sociokulturním zázemím cizince a má základní znalosti o zemi, ze které studenti přicházejí, to znamená, že ví něco o jejich tradicích, zvycích i gestech, mimice apod.

Poučení o sociokulturních rozdílech u studentů s odlišným kulturním zázemím viz např.

- ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. *Socio-kulturní zázemí žáků a studentů – imigrantů přicházejících ze zemí s odlišnou kulturou*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005.
- BENEŠOVÁ GRUNDOVÁ, Dominika. Jak začlenit sociokulturní aspekty do výuky anglicky mluvících studentů – příklad české verze programu EUROMOBIL. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČC) 2005-2006*. Praha: AUČC, 2006, s. 113-126.
- SLABOCHOVÁ, Dana. K výuce češtiny ve frankofonní Belgii: sociokulturní faux amis. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČC) 2005-2006*. Praha: AUČC, 2006, s. 139-143.
- KUKLOVÁ, Michaela. Sociokulturní aspekty výuky češtiny na Institutu slavistiky ve Vídni. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČC) 2005-2006*. Praha: AUČC, 2006, s. 163-170.

Jeden z možných postupů výuky:

a) výklad/vnímání

- nejprve studenty seznamujeme se základními frázemi a s okolnostmi, které doprovázejí základní komunikační situaci (např. seznamování, představování, navazování kontaktu), teprve když jsme si jisti, že studenti rozumějí, můžeme přistoupit k vlastnímu nácviku;
- doporučujeme doplňovat výklad vizuálními materiály (obrázky, fotografie, autentickými materiály, komiksy), videonahrávkami (můžeme oživit autentickými nahrávkami našich známých), důležitou roli hraje také vyučující jako zprostředkovatel základních norem společenského chování;

b) nácvik – doporučené aktivity při výuce

- komunikační aktivity (např. hraní rolí), při kterých student analogicky přehrává např. stejný dialog nebo se seznamuje s ostatními studenty, učí se základní zdvořilostní fráze (v další fázi může např. doplňovat slova do bublin komiksu);
- samostatná cvičení na rozvoj sociokulturních dovedností (inspirací mohou být např. některá cvičení z učebnice HOLÁ, Lída. *New Czech Step By Step*. Praha: Akropolis, 2004);
- osvojování základních sociálních návyků se studenty přímo v terénu (např. na úřadě);

c) opakování

- při opakování se soustředíme na ty oblasti, které činí studentům největší potíže (např. opakované aktivity zaměřené na tykání a vykání), zejména u těch skupin, které ve svém rodném jazyce tuto kategorii nemají.

Příklad konkrétní aktivity pro výuku sociokulturního minima:

Na návštěvě v české rodině – 1. vyučující rozdá studentům sérii 6 obrázků, které zobrazují průběh návštěvy v české rodině, úkolem studentů je tyto obrázky chronologicky seřadit; 2. může následovat např. opakování rozdílů mezi tykáním a vykáním – studenti dostanou na lístečcích 10 jednoduchých frází (např. Ahoj, pojd' dál. Dobrý den, pojdte dál. Jak se máš? Posad' se. Jak se máte? Posad'te se.), jejich úkolem je napsat ke každé frázi, zda tak mluví s kamarádem nebo např. s novým českým sousedem; 3. na závěr může vyučující vzít před třídu dva dobrovolníky, aby přehráli průběh návštěvy jako scénku, musí přitom nejdříve používat fráze vhodné pro rozhovor „s kamarádem“ a potom „s sousedem“.

E) Obtíže při osvojování

a) fyziologické obtíže

- vady řeči;
- vady sluchu;

b) psychologické obtíže

- obava z neznámého výrazně odlišného kulturního prostředí;
- nejistota;
- strach z neúspěchu, nutnost vyrovnat se s potížemi;
- předsudky a stereotypy vnímání;

c) jazykové obtíže

- nedostatečné zvládnutí jazykových prostředků.

F) Prostředky k aktivizaci

K osvojení sociokulturních dovedností přispívá především kontakt studenta s českým prostředím a s českými mluvčími.

- důležitou roli při osvojování hraje také vyučující v roli zprostředkovatele znalostí českého kulturního a společenského života;
- cenné jsou autentické materiály (např. jízdní řády, jízdenky, vstupenky do divadla, do kina, plakáty, mapy).

Zvukové pomůcky:

- CD přehrávač, MP3 přehrávač;
- počítač;
- kazety, CD nahrávky, MP3 nahrávky.

Audiovizuální pomůcky:

- DVD přehrávač, videopřehrávač;
- počítač;
- videokamera;
- počítačové programy (např. *Multimediální jazykový vzdělávací a informační program Euromobil*. [online]. 2007 [cit. 30. 5. 2008]. Dostupné na: <http://www.euro-mobil.org/cestina/programmes.php>).

Další pomůcky:

- mapa ČR;
- obrázky;
- knihy (ilustrované materiály);
- letáky; informační materiály jednotlivých úřadů;
- internet;
- internetové portály pro cizince.

G) Prověřování osvojení

- průběžná, soustavná a důsledná kontrola toho, zda student skutečně ovládá základní sociální role, používá přiměřené fráze a reaguje přiměřeně situaci;
- sociokulturní dovednosti testujeme v rámci ostatních dovedností, např. mluvení, psaní.

FORMÁT ZKOUŠKY NA ÚROVNI A1 PODLE *SPOLEČNÉHO EVROPSKÉHO REFERENČNÍHO RÁMCE PRO JAZYKY*. OLMOUC: UNIVERZITA PALACKÉHO, 2002 (SERRJ)

Úvodem

Tato kapitola prezentuje návrh formátu zkoušky, její přípravy, průběhu i vyhodnocení. S konkrétním formátem zkoušky a s její administrací seznámí veřejnost instituce, které byla tvorba zkoušek a jejich administrace zadána. Cílem zkoušky je ověřit receptivní a produktivní řečové dovednosti uchazeče o zkoušku a úroveň jeho komunikační kompetence v češtině.

Zkouška se skládá z písemné a ústní části. V rámci písemné části absolvuje uchazeč o zkoušku test, který je tvořen dvěma samostatnými dílčími částmi. Ty ověřují receptivní řečové dovednosti (poslech s porozuměním a čtení s porozuměním) a produkci psaného textu, a to v obou dílčích částech v rozsahu odpovídajícím úrovni A1. Jeden dílčí test je zaměřen na čtení s porozuměním a na produkci psaného textu (dále *Čtení s porozuměním a Psaní*), druhý se soustřeďuje na poslech s porozuměním (dále *Poslech s porozuměním*).

Testování řečových dovedností

Při zkoušce A1 se testují všechny základní řečové dovednosti, tedy:

- 1) čtení, resp. porozumění čtenému textu;
- 2) poslech, resp. porozumění slyšenému textu;
- 3) produkce jednoduchého psaného textu ověřující mimo jiné znalost slovní zásoby a mluvnickou správnost odpovídající úrovni A1;
- 4) mluvení, resp. schopnost ústní interakce (zvládnutí zvukové stránky jazyka, plynulost a pohotovost projevu s hodnocením mluvnické správnosti odpovídající úrovni A1 a rozsahu slovní zásoby na úrovni A1).

Nedoporučujeme testovat produkci psaného textu samostatně.

Zkouška A1 podle SERRJ – její příprava, průběh a vyhodnocení

Zkouška A1 (její příprava, průběh i vyhodnocení) vychází z následujících zásad:

A) Obecné zásady

- Je zabezpečena odpovídající administrace a logistika zkoušky.
- Zkouška vychází z koncepce komunikační kompetence v podobě představené v SERRJ.

- Je zajištěna validita a reliabilita všech variant zkoušky (tj. test je cíleně zaměřen na prověření znalosti předem vymezených řečových jevů a dovedností; jeho výsledky jsou objektivní a mají požadovanou výpovědní hodnotu). Tato objektivita a požadovaná výpovědní hodnota jsou doložitelné na základě pretestace.
- Všechny úlohy i celá zkouška mají jednotnou úpravu a jsou vypracovány na základě jasných, jednoznačných a předem stanovených pravidel.
- Uchazeč o zkoušku má možnost seznámit se jak s formátem zkoušky (včetně kritérií hodnocení), tak se zkušebními řádem (tzn. s průběhem a pravidly zkoušky). Seznámení s těmito informacemi musí být uchazeči o zkoušku umožněno s předstihem před vykonáním zkoušky, a to v jazyce, který ovládá.

Každá instituce oprávněná testovat úroveň komunikační kompetence na úrovni A1 za účelem získání osvědčení pro trvalý pobyt by měla poskytnout cvičné sady testů s ukázkou dílčích částí zkoušky, s modelovými typy úloh a s podrobnými informacemi o celém průběhu zkoušky.

B) Požadavky na tvůrce testu a na zkoušející

- Jsou stanovena přesná a jednoznačná kritéria pro výběr tvůrců testů a pro jejich odbornou přípravu i kritéria pro výběr a přípravu zkoušejících.

C) Požadavky na charakter a podobu testu

- Volí se autentické texty odpovídající jazykové úrovni A1, s nimiž se uchazeč o zkoušku setkává v běžných životních situacích. Tyto texty je možné jazykově upravovat.
- Dílčí části písemné zkoušky využívají doprovodné obrazové materiály a v přijatelné míře též grafické prostředky (např. typ písma, jeho velikost), neboť uchazeč o zkoušku na jazykové úrovni A1 může mít potíže orientovat se pouze v souvislém psaném textu. Vhodné je zakomponování obrazových stimulů, např. jednoduchých mapek, ilustrací, piktogramů.
- Instrukce jsou formulovány srozumitelně a způsobem přiměřeným úrovni A1. Nesmí být použit žádný zprostředkující jazyk. Formulace musejí být jednoznačné a konzistentní.
- Uchazeč o zkoušku nemusí být zvyklý na způsob testování daného typu úlohy, proto se uvádějí příklady řešení. Nerozumí-li uchazeč o zkoušku po přečtení příkladu zadání, zkoušející mu podstatu úlohy vysvětlí.
- Doporučuje se vždy spojovat úlohu s praktickou komunikační situací, v níž se uchazeč o zkoušku může dobře orientovat. Texty a úlohy jsou zasazeny do komunikačních situací, které se týkají úrovně A1. Kontextově nezapojené úlohy jsou pro úroveň A1 nevhodné.
- Volí se úlohy navzájem nezávislé. Položky v rámci téže úlohy spolu mohou souviset. Z důvodu objektivnosti výsledků obsahuje dílčí část zkoušky alespoň 10 položek. Menší počet neposkytuje potřebný objem informací.

- Položené otázky nevyžadují odpovědi náročné či odpovědi celou větou (s výjimkou některých otázek položených při ústní interakci).
- V dílčí části *Poslech s porozuměním* má uchazeč o zkoušku možnost dělat si poznámky a řešit úlohy již během vlastního poslechu. Nahrávka se použije dvakrát. Na úrovni A1 se volí především stručné dialogy s dobrým hlasovým odlišením mluvčích. Nepřípustné jsou jakékoli rušivé prvky, které by komplikovaly porozumění. Musí být ovšem zachována přirozenost projevu.
- Je nutné vyhýbat se při komunikaci problematice kulturních, společenských, náboženských a jiných rozdílů a témat, které by mohly uchazeče o zkoušku stresovat či u něho vyvolat nežádoucí pocity. Je rovněž nezbytné eliminovat tabuizovaná témata nejen v euroatlantickém společenském kontextu, např. výše platu, politický systém v některých zemích, svoboda slova.

D) Požadavky na průběh zkoušky

- Zkoušky, které se konají v různých termínech nebo v různých testovacích centrech, musejí být srovnatelné co do podmínek, hodnocení, obsahu, rozsahu a obtížnosti. Pro každý termín zkoušky je zajištěna nová varianta testu.
- Zkušební materiály musejí být do zkušebních center dopraveny v náležitě kvalitě a musejí splňovat nároky kladené na vysoký stupeň utajení. K dispozici jsou také podpůrné komunikační systémy (např. horká telefonní linka). Nároky na utajení musejí splňovat i výsledky testování, osvědčení i osobní data uchazečů o zkoušku.
- Uchazečům o zkoušku s určitým zdravotním znevýhodněním (např. s poruchami sluchu, zraku nebo s pohybovým omezením) se v průběhu zkoušky dostává pomoci, kterou zajišťuje instituce pověřená testováním. Tato pomoc se týká především administrace zkoušky. Uchazeč o zkoušku musí své postižení doložit platnou lékařskou zprávou v českém jazyce s časovým předstihem, který stanoví instituce pověřená testováním.
- Během celého testování není povoleno používání slovníku, elektronických pomůcek ani publikací, které mohou uchazeči o zkoušku pomáhat. Elektronickými pomůckami nejsou míněny pomůcky nezbytné ze zdravotních či jiných důvodů (např. naslouchadlo). Tuto skutečnost je uchazeč o zkoušku povinen oznámit instituci pověřené testováním v předstihu stanoveném touto institucí.

E) Požadavky na hodnocení zkoušky

- Hodnocení zkoušky je přesné a spolehlivé vzhledem k účelu a typu zkoušky a lze jej zdůvodnit a doložit. S ohledem na význam zkoušky A1 za účelem získání osvědčení pro trvalý pobyt je její hodnocení objektivní, transparentní, doložitelné, ověřitelné a prokazatelné.

Popis jednotlivých částí zkoušky

Čtení s porozuměním a Psaní

Dílčí část zkoušky *Čtení s porozuměním* ověřuje, zda uchazeč o zkoušku rozumí známým výrazům, jménům a jednoduše formulovaným větám, zda je schopen ve čtecích textech odpovídající úrovní A1 vyhledat základní informace konkrétního rázu a pochopit hlavní myšlenku/záměr autora textu (SERRJ s. 26-29 a s. 71-73). Tato dílčí část zkoušky dále ověřuje schopnost porozumět hlavním informacím a odhadnout význam neznámé slovní zásoby.

Podle SERRJ rozumí uchazeč o zkoušku na úrovni A1 jednoduchým větám ve velmi krátkých, jednoduchých textech a dokáže vyhledat známá jména a slova. Rozumí rovněž krátkým, jednoduchým sdělením na pohlednicích, dokáže rozpoznat známá jména, slova a nejzákladnější fráze v jednoduchých nápisech týkajících se běžných každodenních situací, v hrubých rysech dokáže pochopit obsah jednoduššího informačního materiálu a krátkých jednoduchých popisů, dokáže se řídit stručnými, jednoduše napsanými orientačními pokyny.

Dílčí část zkoušky *Psaní* ověřuje, zda uchazeč o zkoušku dokáže zformulovat srozumitelné písemné sdělení, jež obsahem, rozsahem i užitím jazykových prostředků odpovídá úrovni A1. Rozumí se tím např. vyplnění formulářů týkajících se jeho osoby či napsání stručného textu. Uchazeč o zkoušku může psát psacím i tiskacím písmem, jeho písemný projev však musí být čitelný. Podle SERRJ dokáže uchazeč o zkoušku na úrovni A1 psát jednoduché výpovědi (např. o sobě, o smyšlených postavách, o tom, kde žijí a co dělají).

Vzorové příklady čtecích textů a textů vhodných pro ověření dovednosti psaní jsou uvedeny v podkapitole Příklady konkrétních textů. Možné typy textů a komunikační situace jsou uvedeny níže.

Příklad dílčí části zkoušky *Čtení s porozuměním a Psaní* znázorňuje následující tabulka.

	Typ textu	Počet slov	Typ úlohy	Počet úloh	Počet položek
Text 1	e-mail	85	uzavřené s výběrem odpovědí z maximálně čtyř alternativ pouze s jednou správnou odpovědí	1	6
Text 2	program	42	úlohy otevřené přiřazovací	1	5
Text 3	popis osoby a charakteristika	58	uzavřené dichotomické (tj. výběr z možností ano – ne)	1	4
Text 4	dotazník	20	otevřené se stručnou odpovědí	1	7

Poslech s porozuměním

Dílčí část *Poslech s porozuměním* ověřuje pochopení záměru partnera v komunikaci a schopnost porozumění hlavním informacím v textu. Podle SERRJ dokáže uchazeč o zkoušku na úrovni A1 sledovat řeč, která je zřetelná, pečlivě vyslovovaná, s dlouhými pomlkami; rozumí pokynům, které mu jsou sdělovány pomalu a s pečlivou výslovností, a dokáže se řídit krátkými a jednoduchými orientačními pokyny (SERRJ s. 68-69).

Vzorové příklady poslechových textů jsou uvedeny v podkapitole Příklady konkrétních textů. Možné typy textů a komunikační situace jsou uvedeny níže.

Příklad dílčí části zkoušky *Poslech s porozuměním* znázorňuje následující tabulka.

	Typ textu	Délka textu	Typ úlohy	Počet úloh	Počet položek
Text	Dialog Na nádraží	2 minuty	úlohy otevřené přiřazovací	1	10

Ústní část

Ústní část ověřuje výslovnost, rozsah slovní zásoby, vhodné užívání jazykových funkcí na úrovni A1 a pohotovost vyjadřování uchazeče o zkoušku. Dále sleduje míru osvojení gramatického minima, jehož znalost přispívá k celkové srozumitelnosti projevu. Podle SERR dokáže uchazeč o zkoušku na úrovni A1 vytvořit jednoduché výpovědi o lidech a různých místech, dokáže elementárním způsobem popsat sám sebe, co dělá a kde žije. Umí komunikovat v jednoduchých běžných situacích, zvládne krátkou společenskou konverzaci, dovede klást jednoduché otázky a na dotazy podobného typu odpovídat. (SERR) s. 60 a s. 76-78)

Ústní část se skládá ze dvou úloh – z řízeného ústního projevu a z dialogu/dialogů včetně reakcí v dané komunikační situaci. Řízený ústní projev se omezuje na představení sebe sama, na jednoduchý popis osob blízkých a na popis místa, kde dotyčná osoba žije. Ústní interakce probíhá mezi uchazečem o zkoušku a zkoušejícím – rodilým mluvčím, který je schopen otázku podle potřeby přeformulovat, zopakovat či jinak vysvětlit. Pro ověřování schopnosti jazykové interakce a schopnosti reakce v dané komunikační situaci je uchazeči o zkoušku umožněna výměna komunikačního partnera v případě, že se vyskytnou potíže s porozuměním jednomu z komunikačních partnerů. Čas na přípravu není poskytován.

Celková doba trvání:	přibližně 10 minut
Řízený ústní projev:	3 minuty
Dialog/dialogy:	4 minuty
Reakce v daném kontextu:	3 minuty

Uchazeč o zkoušku se představí a zodpoví otázky zkoušejícího. Tyto otázky se týkají osoby uchazeče o zkoušku a dalších témat odpovídajících úrovni A1. Přítomni jsou minimálně dva hodnotitelé a jeden zkoušející. V případě, že uchazeč o zkoušku nebude zkoušejícímu rozumět, jeden z hodnotitelů si se zkoušejícím vymění role.

Z 10 listů si uchazeč o zkoušku vybere jeden, na němž jsou uvedeny komunikační situace, a nejméně na jednu z nich bude ve spolupráci se zkoušejícím vytvořen dialog. Konverzaci zahájí zkoušející.

Podle předloženého obrazového stimulu se ověří schopnost reakce uchazeče o zkoušku v dané komunikační situaci.

Délka textů, typy textů a typy úloh

Typy úloh:

- zavřené dichotomické (výběr z možností ano – ne)
- uzavřené s výběrem odpovědí z maximálně čtyř alternativ s pouze jednou správnou odpovědí
- otevřené se stručnou odpovědí
- otevřené přiřazovací

Celkové časové rozpětí zkoušky

Celková délka zkoušky:	60–70 minut
Čtení s porozuměním a Psaní (celkem 200–250 slov):	30 minut
Poslech s porozuměním (2–3 minuty na text):	celkem 20 minut
Ústní část:	10 minut

Typy textů

Se znalostí odpovídající úrovni popisu A1 může uchazeč o zkoušku rozumět následujícím typům textů:

1. mluvený text

- apercpece: jednoduché orientační pokyny, veřejná hlášení (rozumí nej-důležitějším informacím v hlášení ve veřejných dopravních prostředcích, na nádražích, letištích), předpověď počasí, pokyny veřejného rázu (např. pokyny policie, hasičů), instrukce;
- produkce: jednoduché výpovědi o lidech a různých místech, o sobě, krátké, předem nacvičené oznámení;

2. psaný text

- apercpece: jednoduché, krátké texty, nápisy, známá jména, jednoduše napsané orientační pokyny, jednodušší informativní materiály, krátké jednoduché popisy, inzeráty, jízdní řády, jídelní lístky, formuláře, blahopřání, vzkazy, pozdravy (např. text na pohlednici), žádost o osobní informace;
- produkce: formuláře (čísla, data, jméno, adresa atd.), vzkazy, pozdravy (např. text na pohlednici), jednoduché texty na pohlednici, předání osob-ních informací.

Komunikační situace

Mezi základní komunikační situace, v nichž se úspěšný uživatel jazyka na úrovni A1 musí orientovat, patří situace každodenního života (zejména služby – nakupování, objednání jídla a nápojů v restauraci, pošta), styk s úřední osobou, návštěva zdravotního zařízení, společenský styk (pozdravy, představení se, krátké představení sebe sama, své rodiny, země a práce), situace spojené s ubytováním a užíváním hromadné dopravy, informace o cestě (jak se kam uchazeč o zkoušku dostane), telefonování (HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005, s. 6-7 a zde podrobně kapitola Jazykové funkce). Uchazeč o zkoušku dokáže účelně využít kompenzačních strategií k dosažení komunikačního cíle v případě, že nerozumí.

Hodnocení

Pro hodnocení úspěš/a se stanovuje hranice 60 % úspěšnosti s tím, že uchazeč o zkoušku musí uspět ve všech dílčích částech písemného bloku i v části ústní, tj. dosáhne této hranice v dílčí části zkoušky *Čtení s porozuměním a Psaní*, v dílčí části *Poslech s porozuměním i v Ústní části* zkoušky. Hodnocení v jednotlivých dílčích částech zkoušky musí vycházet z konkrétního počtu položek, přičemž náročnější položky mohou být za účelem získání osvědčení pro trvalý pobyt proti položkám méně náročným bodově zvýhodněny.

V *Ústní části* dva hodnotitelé přidělují uchazeči o zkoušku body na základě předem stanovených kritérií, mezi něž patří: přijatelná (tj. srozumitelná) zvuková realizace promluvy, mluvnická správnost odpovídající úrovni A1, rozsah užitého lexika odpovídající úrovni A1, schopnost adekvátně reagovat na otázky zkoušejícího. Bodový zisk udělený oběma hodnotiteli se sečte a vydělí dvěma.

Příklady konkrétních textů

● TEXT 1 (*Čtení s porozuměním a Psaní*) (text pohlednice, 13 slov)

5. 7. 2008	
Milá Jano, všechno nejlepší k narozeninám	
Ti přeje	
Zdena	

	Jana Králová

	Nádražní 20

	Kladno

	2 7 2 0 1

Příklad úkolu:

Je to pravda (ano), nebo to není pravda (ne)?

Vzor: Zdena přeje Janě k Vánocům.

ANO / NE

● TEXT 2 (*Čtení s porozuměním a Psaní*) (životopis, 68 slov)

Jméno a příjmení	Martin Novák
Titul	Ing.
Adresa	Na Hrázi 19, 290 01 Poděbrady, Česká republika
Telefon	(+420) 325 429 692
E-mail	martin.novak@seznam.cz
Rodinný stav	svobodný
Datum narození	31. března 1982
Pracovní zkušenosti	2006 – dosud: programátor firma <i>Net s. r. o. Nymburk</i> 2004 – 2005: programátor firma <i>IBM ČR, spol. s. r. o.</i>
Vzdělání	2001 – 2006: Fakulta informatiky a managementu, Univerzita Hradec Králové – magisterské studium – – informační management 1997 – 2001: Gymnázium Poděbrady – maturita 1988 – 1997: Základní škola Tomáše G. Masaryka v Poděbradech
Znalost jazyků	angličtina
Další schopnosti a znalosti	řidičský průkaz

Příklad úkolu:

Napište svůj životopis.

Jméno a příjmení	
Adresa	
Telefon	
Rodinný stav	
Datum narození	
Pracovní zkušenosti	
Vzdělání	
Znalost jazyků	

● **TEXT 3 (Čtení s porozuměním a Psaní)**
(pozvánka, 28 slov)

Pozvánka na oslavu narozenin

Srdečně Vás zvu
na malou oslavu svých 30. narozenin.

Kdy: 17. 11. 2008 v 19:00 hodin
Kde: restaurace Na Hřišti, Krásné Pole
Těším se na Vás!

Marta Veselá

Příklad úkolu:

Vyberte k tvrzení správnou variantu.

Vzor: Oslava narozenin je

a) ráno

b) dopoledne

c) večer

● **TEXT 4 (Poslech s porozuměním)**
(dialog V restauraci, 124 slov)

Host: Dobrý den.

Číšník: Dobrý den. Co si dáte?

Host: Jedno pivo.

Číšník: Ano. Budete jíst?

Host: Ano.

Číšník: Tady je jídelní lístek.

Host: Děkuju.

Číšník: Prosím.

.....

Číšník: Tak tady je to pivo.

Host: Děkuju.

Číšník: Prosím. Co si dáte k jídlu?

Host: Prosím řízek a brambory.

Číšník: Ano. Polévku nechcete?

Host: A jaké polévky máte?

Číšník: Máme česnekovou a bramborovou.

Host: Hm. Prosím jednu bramborovou.

Číšník: Dobře.

.....

Číšník: Prosím. Dobrou chuť.

Host: Děkuju.

.....

Host: Prosím ještě jednu kávu s mlékem.

Číšník: Ano, ano.

.....

Host: Zaplatím.

Číšník: Tak, tady je účet. Jedno pivo,
jednou řízek a brambory a jedna káva
s mlékem. Je to všechno?

Host: Ano.

Číšník: Sto šedesát sedm korun.

Host: Sto osmdesát prosím.

Číšník: Děkuju Vám. Na shledanou.

Host: Na shledanou.

Příklad úkolu:

Vyberte správnou odpověď na otázku.

Vzor: Host pije... .

a) pivo a kávu - a

b) mléko a čaj - a

c) víno a kávu - a

● **TEXT 5 (Poslech s porozuměním)**
(dialog Informace na nádraží, 53 slov)

Cestující: Dobrý den. Kdy jede prosím vlak do Prahy?

Úředník: Chcete jet dnes?

Cestující: Ano, odpoledne prosím.

Úředník: Moment. Chcete jet rychlíkem, nebo osobním vlakem?

Cestující: Rychlíkem prosím.

Úředník: Tak rychlík z Poděbrad do Prahy jede ve čtrnáct čtyřicet nebo v patnáct čtyřicet pět.

Cestující: Děkuju za informace. Na shledanou.

Úředník: Na shledanou.

Příklad úkolu:

Doplňte text.

Vzor: Cestující chce jet do Prahy ...

a) vlakem

b) *autobusem*

c) *autem*

TERMINOLOGICKÝ SLOVNÍČEK

apercepce	(akt) uvědomění si vnímaného na základě předchozí zkušenosti
flexe	ohýbání (skloňování nebo časování)
interakční modely	viz <i>Společný evropský referenční rámec pro jazyky</i> . Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 75n.
kompenzační strategie	viz <i>Společný evropský referenční rámec pro jazyky</i> . Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 65n.
osvojení	výsledek procesu osvojování
osvojování	zde souhrnný výraz pro proces získávání znalosti jazyka (tedy i cestou učení se jazyku)
percepce	vnímání (textu), např. vizuální, akustické
pretestace	předběžné testování
produkce	vytváření (např. textu mluveného nebo psaného)
promluva (text)	výsledek řečového projevu (mluveného nebo psaného)
recepce	vnímání, chápání, přijímání
reliabilita	spolehlivost, hodnověrnost
student	zde cizinec/cizinka učící se česky
substandardní	něpisovný
uchazeč o zkoušku	student/studentka, který/kteřá bude skládat zkoušku na úrovni A1 podle <i>Společného evropského referenčního rámce pro jazyky</i>
validita	platnost testovacího postupu

SEZNAM LITERATURY

<http://www.auccj.cz>

<http://www.cicpraha.org/dokumenty/ostatni/nkcpc.pdf>

http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/DNR_EN.asp

<http://www.euro-languages.net>

<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/referencni-urovne-pro-cestinu-jako-cizi-jazyk>

<http://www.radaevropy.cz/a4.php>

<http://www.varianty.cz>

- ADAMOVIČOVÁ, Ana; IVANOVOVÁ, Darina. *Basic Czech I*. Praha: Karolinum, 2007.
- AIGNER, Alena; GRUBER, Olga. *Tschechisch anders NEU*. České Budějovice, 2004.
- ANDRÁŠOVÁ, Hana; PODEPŘELOVÁ, Alena a kol. *Na cestě za češtinou*. Praha: Klett, 2008.
- BENEŠ, Eduard. *Metodika cizích jazyků*, Praha: SPN, 1970.
- BENEŠOVÁ GRUNDOVÁ, Dominika. Jak začlenit sociokulturní aspekty do výuky anglicky mluvících studentů – příklad české verze programu EUROMOBIL. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2005-2006*. Praha: AUČCJ, 2006.
- BISCHOFOVÁ, Jana; HRDLIČKA, Milan. *Sociálně-kulturní minimum pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany*. Praha: MŠMT, 2007.
- Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer*. Paris: Les Editions Didier, 2001.
- CÍCHA, Václav. *Metodika ruského jazyka*. 1. svazek. Praha: SPN, 1982.
- Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- CONFORTIOVÁ, Helena; CVEJNOVÁ, Jitka; ČADSKÁ, Milada. *Učebnice češtiny pro výuku v zahraničí*. Praha: Karolinum, 2003.
- CVEJNOVÁ, Jitka. *Česky, prosím*. Praha: Karolinum, 2008.
- ČADSKÁ, Milada a kol. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A2*. Praha: MŠMT, 2005.
- ČECHOVÁ, Elga; TRABELSIOVÁ, Helena; PUTZ, Harry. *Chcete mluvit česky?* Liberec, 1995.

- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2001.
- ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996.
- ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 1. vyd. Olomouc: Rubiko, 1998.
- Doma v České republice. [online]. 2005 [cit. 29. května 2008]. Dostupné z [www: http://www.domavcr.cz](http://www.domavcr.cz)
- GREPL, Milan; KARLÍK, Petr. *Skladba češtiny.*, Olomouc: Votobia, 1998.
- HÁDKOVÁ, Marie. *Čeština pro cizince a azylanty A1 a A2*. Praha: MŠMT, 2005.
- HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef; VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT, 2005.
- HENDRICH, Josef a kol. *Didaktika cizích jazyků*, Praha: SPN, 1988.
- HOLÁ, Lída. *Czech Express I*. Praha: Akropolis, 2006.
- HOLÁ, Lída. *Czech Express II*. Praha: Akropolis, 2006.
- HOLÁ, Lída. *New Czech Step By Step*. Praha: Akropolis, 2004.
- HOLUB, Jan a kol. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň B2*, Praha: MŠMT, 2005.
- HRBÁČEK, Josef. *Úvod do studia českého jazyka*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1994.
- HRDLIČKA, Milan. *Cizí jazyk čeština*. 1. vyd. Praha: Institut sociálních vztahů, 2002.
- HRDLIČKA, Milan; SLEZÁKOVÁ, Markéta a kol. *Nízkoprahové kurzy češtiny pro cizince - příručka*. Praha: Centrum pro integraci cizinců, AUČCJ, Člověk v tísni, 2007, s. 44 (také na www.cicpraha.org/dokumenty/ostatni/nkcpc.pdf)
- HRONOVÁ, Karla. *Úvodní audioorální kurs češtiny pro výuku zahraničních studentů Fifty Steps*, Praha: ÚJOP UK, 1994.
- HRONOVÁ, Karla; TURZÍKOVÁ, Milada. *Čeština pro cizince. Plzeň*: Fraus, 1998.
- CHODĚRA, Radomír. *Didaktika cizích jazyků*, Praha: Academia, 2006.
- CHODĚRA, Radomír a kol. *Didaktika cizích jazyků na přelomu století*, Rudná u Prahy: Editpress, 2001.
- CHODĚRA, Radomír a kol. *Didaktika vyučování cizím jazykům, I. a II. díl*, Ostrava: 1999, 2000.
- KEMPNÁ, Hana. *Písanka pro zahraniční studenty*. Praha: Univerzita Karlova, 1988.

KUKLOVÁ, Michaela. Sociokulturní aspekty výuky češtiny na Institutu slavistiky ve Vídni. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2005-2006*. Praha: AUČCJ, 2006.

KS. NGUYEN, Quyet Tien. *Huóng Dan Hoc Tieng Séc*. Praha: Jazykové středisko, 2007.

LITTLE, David; PERCLOVÁ, Radka. *Evropské jazykové portfolio*, Praha: MŠMT, 2001.

MATULA, Ondřej. *Český den*. Člověk v tísni, o.p.s., 2007.

Multimediální jazykový vzdělávací a informační program Euromobil. [online]. 2007 [cit. 30. 5. 2008]. Dostupné na: <http://www.euro-mobil.org/cestina/programmes.php>

NÝVLTOVÁ, Dana; PINKOVÁ, Jitka. *Česky v Česku pro studenty se znalostí ruštiny I*. Praha: Akropolis, 2008.

PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum, 1997.

PINTAROVÁ, Magdalena; REŠKOVÁ, Ivana. *Chceme si porozumět a domluvit se*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.

POKORNÁ, Jaroslava; VRÁNOVÁ, Milena. *Přehled české výslovnosti*. Praha: Portál, 2007.

PROCHÁZKOVÁ, Ivana. Co je čtenářská gramotnost, proč a jak ji rozvíjet? *Metodický portál www.rvp.cz* [online]. 2006, leden [cit. 30. 5. 2008]. Dostupné na: <http://www.rvp.cz/clanek/74/446>

Příručka pro snadnější porozumění s cizincem [online]. 2007 [cit. 29. 5. 2008]. Dostupné na http://www.cicpraha.org/dokumenty/ostatni/prirucka_komun_s_ciz_brozura.pdf

REŠKOVÁ, Ivana; PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech (Elementary Czech)*. Praha: ÚJOP UK, 2004.

REŠKOVÁ, Ivana; PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech Elementary*. Praha: ÚJOP UK, 2005.

REŠKOVÁ, Ivana; PINTAROVÁ, Magdalena. *Communicative Czech Elementary*. Praha: Olympia, 2006.

Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2005-2006. Praha: Akropolis, 2006.

SLABOCHOVÁ, Dana. K výuce češtiny ve frankofonní Belgii: sociokulturní faux amis. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2005-2006*. Praha: AUČCJ, 2006.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

ŠÁRA, Milan a kol. *Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk*. Strasbourg: Council of Europe, 2001.

ŠEBESTA, Karel. *Od jazyka ke komunikaci*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999.

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. *Socio-kulturní zázemí žáků a studentů-imigrantů přicházejících ze zemí s odlišnou kulturou: (příručka pro učitele o vzdálených zemích, z nichž tito žáci a studenti přicházejí)*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005.

ŠKODOVÁ, Svatava; ŠTINDLOVÁ, Barbora. Modifikace principů přímé metody pro potřeby výuky gramatiky češtiny jako cizího jazyka. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2006-2007*. Praha: Akropolis, 2007.

ŠTINDL, Ondřej. *Easy Czech Elementary*. Praha: Akronym, 2008.

ŠTINDLOVÁ, Barbora a kol. *Česky v Česku I*. Praha: Akropolis, 2008.

ŠTINDLOVÁ, Barbora a kol. *Česky v Česku II*. Praha: Akropolis, 2008.

ZIMOVÁ, Ludmila; BALKÓ, Ilona. *O jazycích, zemích a kultuře našich spolužáků*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006.